

Lunds universitet
Socialhögskolan
Vårterminen 2007
Kurs: SOL 613
C-uppsats i socialt arbete

Ett fett problem - en diskursanalys kring medias rapportering om övervikt

Författare: Johanna Nobrell och Pernilla Persson
Handledare: Tabitha Wright Nielsen

Abstract

Authors: Johanna Nobrell and Pernilla Persson

Title: A big, fat problem - a discourse analysis of media's coverage on overweight

Supervisor: Tabitha Wright Nielsen

Assessor: Lars B Ohlsson

Our essay focuses on media's coverage on the topic of overweight. We investigated how media portrays the picture of the ideal body and person and how the overweight person deviate from those pictures. We also tried to uncover how the media addresses specific types of subjects which we interpret to represent the normative way of being. From the way media presents their message we distinguished which subjects are being excluded. For this work we studied articles from the daily newspaper called Aftonbladet and a lifestyle magazine for women called Må Bra. As our theoretical and methodological basis we used discourse theory. To improve our understanding of the discourse we also applied governmentality theory and intersectional theory. We found that overweight people tend to be excluded from being featured in the articles we analyzed. We also encountered that there are strong, normative ideas concerning what kinds of subjects who are portrayed as being beautiful and healthy and were attributed to being in control, decisive and self regulative.

Keywords: overweight, discourse analysis, media, governmentality, intersectionality

Nyckelord: övervikt, diskursanalys, media, governmentality, intersektionalitet

Tack till...

...vår handledare Tabitha Wright Nielsen för hjälp med informationssökning och granskning av vårt material.

...vår käre Ilias som upplåtit plats åt oss i sitt café.

...våra familjer och vänner som varit klippor att luta oss mot under denna intensiva process.

...varandra för ett gott samarbete.

Innehållsförteckning

1 Inledning och problemformulering	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Begreppsanvändning och avgränsningar	3
2 Tidigare forskning.....	3
3 Teori.....	7
3.1 Diskursteori.....	7
3.1.1 Analytiska begrepp	9
3.2 Governmentality	11
3.3 Intersektionalitet	14
4 Metod.....	18
4.1 Arbetsfördelning	18
4.2 Empiriskt material och urval.....	18
4.3 Materialsökning och avgränsning	19
4.4 Metod inför analysen	20
5 Analys	20
5.1 Centrala teman	20
5.1.1 Förändring.....	21
5.1.2 Utseende.....	28
5.1.3 Hälsa	32
5.2 Tilltal.....	37
5.2.1 Exkludering.....	38
5.2.2 Osynliggörande.....	39
5.2.3 Tilltalets konstruktion av ett ideal.....	43
5.2.4 Subjektpositioner	43
6 Slutdiskussion	47
7 Litteraturförteckning	51
7.1 Källförteckning	52

1 Inledning och problemformulering

Det har alltid funnits en medvetenhet hos människan kring hennes och andras kroppar, det är en del av livet att förhålla sig till kroppens realitet. En människa måste för att överleva tolka kroppens signaler, må det vara hunger, sömn eller smärta. I dag tycker vi oss se en svängning i förhållandet till den enskilda kroppen, åtminstone i vår västvärldskontext. I och med framväxten av massmedier under de senaste hundra åren får många människor samtidigt ta del av samma bilder. Olika representationer och bilder av kroppen strömmar mot oss och individen tvingas att mer eller mindre aktivt relatera till dessa genom att värja sig mot dem, internalisera dem eller använda någon annan strategi. Det fordras ett kritiskt tänkande, kanske i allt större utsträckning i takt med intensifieringen av medias genomslagskraft.

Tidningsrubriker i stil med 'svenskarna blir allt fetare' eller 'var femte svensk tioåring fet' har blivit allt vardagligare. En internmedial motreaktion till detta är fenomen som viktklubbar på kvällstidningarnas hemsidor, reportage om kolhydratfattiga dieter eller artiklar om hur vi ska komma i form med hjälp av motion och därigenom må bättre. Metoderna för att gå ner i vikt avlöser varandra snabbt, något som kan tyda på att detta är en växande marknad. I denna uppsats ämnar vi närmare studera artiklar ur en kvällstidning och ett livsstilsmagasin för kvinnor och dessa artiklars behandling av ämnet övervikt. På vilket sätt behandlar medierna detta ämne? Vem vänder man sig till?

Vi är intresserade av att ta reda på vilka teman som är centrala då övervikt behandlas i artiklar som de vi nämner ovan. Vilka teman och begrepp är centrala och skapar mening åt hur vi förstår ett fenomen som övervikt? Vi menar att artiklarna hjälper till att skapa och underhålla samhällsnormer, med vilka den enskilde individen kan komma att vilja identifiera sig. Därtill uppfattar vi att media är en lyhörd mottagare av budskap från olika samhällsaktörer, såsom forskare på det medicinska området, politiska aktörer och olika kommersiella intressegrupper och deras uppfattningar om aktuellt ideal beträffande kroppsomfång och hur övervikt därigenom problematiseras. Kontentan är alltså att media både skapar och speglar en rådande diskurs.

Vår uppfattning är den att sätten på vilka olika medier tilltalar sina mottagare är färgade av deras föreställningar om vilka dessa tilltänkta mottagare är och att det finns förutsatta identiteter som man riktar sig mot och därmed tilltalar. När ett val görs angående vem man tilltalar görs samtidigt ett val angående vem som inte tilltalas. Vi tror att faktorer såsom kön, klass, 'ras'/etnicitet, funktionshinder och/eller sexualitet är sammanbundna med dessa val, då dessa faktorer ofta utgör viktiga delar för hur enskilda personer skapar sin identitet, men även för hur andras identiteter uppfattas. Med en medvetenhet om dessa identiteter och därmed riktade budskap, riskerar även en exkludering och en stigmatisering att uppstå. För att förstå de komplexa skepnader som exkluderingen kan anta menar vi att det är avgörande att ta hänsyn till hur dessa förtrycksmekanismer växelverkar. Utifrån dessa tankegångar anser vi det fruktbart att anlägga ett intersektionellt perspektiv på delar av vårt material, då vi tror att detta kan hjälpa oss att förstå hur exkluderingsmekanismerna verkar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med denna uppsats har varit att ta reda på hur övervikt problematiseras genom att titta närmare på vilka normer och idealbilder som förmedlas genom de artiklar vi studerat. Vi har velat undersöka hur kategorier som kön, klass, 'ras'/etnicitet, sexualitet och funktionshinder hjälper till att bygga upp och upprätthålla dessa idealbilder som genom konstruktion av en idealbild exkluderar de individer som faller utanför denna bild. Med föreställningar om dessa företeelser som generellt utgör grunden för strukturellt förtryck i bakgrunden var vi intresserade av att beakta huruvida övervikt kan förstås som en förtrycksmekanism.

Utifrån det sätt på vilket artiklarna behandlar övervikt har vi försökt att identifiera bilder av den presumtive läsaren och dennes förutsatta identitet och därtill undersöka om detta medför någon form av exkludering. Vi har också tittat närmare på vilka tilltal till läsarna som finns i de olika artiklarna, och om dessa tilltal kan tänkas resultera i en exkluderande eller osynliggörande effekt på vissa grupper.

Våra frågeställningar är:

1. Vilket subjekt förmedlas och konstrueras genom det empiriska materialet?
2. Kan övervikt betraktas som en grund för strukturellt förtryck?
3. Vem tycks vara den tilltänkta läsaren i vårt empiriska material sett utifrån det sätt artiklarna tilltalar denne?
4. Utifrån tilltalet i det empiriska materialet, kan någon form av exkludering urskiljas med grund i kön, 'ras'/etnicitet, klass, sexualitet och/eller funktionshinder?

1.2 Begreppsanvändning och avgränsningar

Då vi tagit del av skrivet material och forskning i anslutning till begreppet övervikt har vi valt att utesluta referenslitteratur med medicinsk inriktning. Vårt fokus i uppsatsen har en primärt sociologisk utgångspunkt med specifika teoretiska ingångar som redogörs för i kapitel 3.

I materialet förekommer begrepp som 'övervikt', 'fetma' eller 'bära på några extrakilon' för att beskriva en vikt som framställs vara över det normala. I vår fortsatta framställning använder vi genomgående, för enkelhetens skull, endast begreppet övervikt med undantag för direkta citat där även andra termer förekommer.

2 Tidigare forskning

Helena Sandberg (2004), forskare i media- och kommunikationsvetenskap vid Lunds universitet har i sin avhandling "Medier & fetma - en analys av vikt" under åren 1997-2001 granskat dagspressens rapportering kring övervikt och fetma. Sandberg utgår i sin studie bland annat från teorier om konsumtion i anknytning till kroppen, samt teorier om risksamhället. Sandbergs syfte med studien var att ta reda på hur övervikt representeras i medierna och vilka följder dessa representationer kan få för allmänhetens uppfattningar om övervikt.

Sandberg har i sin studie kunnat urskilja tre olika sätt att betrakta övervikt, det biologiskt-medicinska, det strukturella samt det individuella. I de två första fallen betraktas den överviktige som någon som inte kan påverka sin situation, i det första fallet på grund av gener eller kropps-konstitution, i det andra på grund av hur vårt moderna samhälle är utformat. I det tredje synsättet ses den överviktiga individen som en aktör med möjlighet att förändra sin kropp. Sandberg gör gällande att, i de tidningar hon studerat, motionen lyfts fram som det främsta redskapet i kampen mot övervikt, medan kosten inte får samma uppmärksamhet. Sandberg tänker att detta har att göra med en motvilja att på klassgrunder peka ut någon, då hon menar att klass lättare avspeglas i en persons kost än i dennes motionsvanor.

En återkommande representation av överviktiga menar Sandberg är i form av omåttlighet. I de uttalade budskapen kopplas övervikt till, som ovan beskrivet, exempelvis motionsvanor medan Sandberg finner att det genom bildspråk och metaforer istället kopplar:

"... övervikt i stor utsträckning till konsumtion, frosseri och njutning. Övervikt blir på så vis ett problem som främst drabbar storätarna, de som inte kan tygla sina lustar."
(Sandberg, 2004, sid. 167)

Sandberg anser att detta är problematiskt eftersom en sådan modell inte är den enda förklaringen till övervikt, men även genom att den ger näring åt fördomar gentemot överviktiga.

I sitt material kan Sandberg även urskilja att övervikt generellt presenteras som ett kvinnligt problem, där kvinnors övervikt stigmatiseras medan männens övervikt visas ett större överseende. Kvinnor beskrivs gå ner i vikt för andras skull, för att bli smala och vackra medan männen beskrivs gå ner för sin egen och sin hälsas skull. Sandberg understryker detta genom att studera framgångshistorier beträffande viktminskning, historier som hon menar fungerar både som eskapism för läsaren men också som sedelärande historier. I dessa historier beskrivs männen att de, sedan de gått ner i vikt, mår bättre och lever vidare med sitt liv, medan viktnedgången för kvinnorna beskrivs i mer känslomässiga termer och en förändring av hela livet beskrivs (a.a.).

Sarah Grogan, verksam forskare inom psykologiområdet vid Manchester Metropolitan University i Storbritannien diskuterar i sin bok "Body image: Understanding body dissatisfaction in men, women and children" (1999) fenomenet kroppsuppfattning. Boken är skriven med primärt sociologiska och psykologiska aspekter som utgångspunkt och Grogans syfte är att belysa och försöka få en ökad förståelse för mäns, kvinnors och barns självuppfattningar i relation till sina kroppar. Detta gör hon utifrån av andra forskare tidigare genomförda undersökningar från Storbritannien, USA och Australien. Därtill belyser hon medias betydelse för kroppsuppfattningen och behandlar även temat kroppsuppfattningar utifrån termer av klass, ålder, etnicitet och sexualitet, dock ej i relation till varandra.

Grogan betonar att dagens västvärldsideal präglas av en föreställning om kvinnor som smala och män som vältränade med synliga muskler. Författaren understryker den sociala press som dessa ideal resulterar i och underbygger denna tes utifrån andra studier vilka presenterat resultat om grupperas kroppsuppfattning utifrån kön. Här hävdas att de flesta kvinnor i västvärlden med sin prägel av hög standard beträffande välfärd är missnöjda med såväl sin vikt som sitt kroppsomfång. I siluettstudier där ett antal kvinnliga testpersoner fått uppskatta sin egen kroppsstorlek syntes att testpersonerna i genomsnitt uppskattade sin storlek till ungefär 25 % större än den var i verkligheten. Kvinnorna i studierna upplevs generellt som missnöjda med sin kropp och många av dem tycks tro att en viktnedgång skulle bidra till en förbättrad livssituation beträffande exempelvis självförtroende och initiativ till inhandling av kläder. Även övriga studier som redogörs för skildrar ett generellt missnöje hos kvinnor gällande den egna kroppen. Liknande studier gällande mäns kroppsuppfattning ger något mer varierade svar, men majoriteten visar även här på en kroppsuppfattning där den enskilde mannen inte är helt tillfreds med den egna kroppen. I flera av studierna visar resultaten på att runt 75 % av männen är missnöjda med sin kroppsstorlek, men dock ej endast utifrån att den enskilde mannen upplever sig vara för stor rent kroppsmässigt vilket är fallet bland kvinnliga tillfrågade, utan en hel del av männen uttryckte en önskan om att öka sitt kroppsomfång. Många av

de manliga tillfrågade talade om en vältränad kropp som en del i den önskade kroppsstorleken.

Grogan framför även problematiken med att media generellt har i högre grad lagt vikt vid att skapa förväntade föreställningar om den kvinnliga kroppen än gällande den manliga kroppen. Kvinnokroppen porträtteras oftast utifrån underviktiga mått, medan manskroppen framställs inom ramen för normalvikt, dock vanligtvis med betoning på vältränade muskler. Grogan markerar att idag blir även manskroppen objektifierad i media, till skillnad från tidigare då den kvinnliga kroppen varit i fokus för sådana processer. Tidigare forskning har styrkt att dessa mediabilder kan resultera i en sämre självkänsla gällande kroppen för både kvinnor och män. Grogan menar att kroppsuppfattning och kritik av den egna kroppen uppträder tidigt, bland många barn redan från åtta års ålder. Redan här beskrivs av många barn en rädsla för att bli tjock och deras ideal tycks präglade av vuxenvärldens bilder. Kroppsuppfattningen är ungefär densamma för kvinnor i äldre och yngre ålder, medan äldre män generellt är mer missnöjda med sin kropp än yngre män. Utifrån etnicitetsaspekten lyfter Grogan fram den nationella skillnad som råder beträffande kroppsuppfattning. Inom vissa länder råder ett annat kroppsideal med större förväntat kroppsomfång, och i dessa länder är också befolkningen generellt mer nöjda med sina kroppar än i länder med ett smalare ideal. Problem kan dock uppstå om förflyttning sker och idealen ställs mot varandra i en ny nationell kontext.

Heterosexuella kvinnor och homosexuella män lyfts fram som de grupper som är mest missnöjda med sin kropp, medan homosexuella kvinnor beskrivs som de mest nöjda. Grogan betonar dock den sociokulturella aspektens betydelse för den enskildes kroppsuppfattning. Hon menar därtill att missnöje rörande detta tema förekommer i en kontext där kropps bilden är subjektiv och socialt determinerad. Denna determinering utgår inte från en individs faktiska kroppstorlek, utan utifrån dennes enskilda uppskattning om sin kropp inom det sammanhang som han eller hon befinner sig i. Individer med generellt bra självförtroende tenderar också att ha en relativt positiv syn på sin kropp. Även en känsla av personlig kontroll tycks påverka kroppsuppfattningen i

positiv riktning. Grogan avslutar sin bok med att efterlysa mer forskning inom detta område, men med en annan grupp än den till synes normativa vita medelklassen i fokus.

Dessa böcker finner vi relevanta för vår studie därför att de båda tillämpar en sociologisk ingång beträffande sambandet mellan media, kropp och övervikt. Medan Sandberg undersöker hur övervikt behandlas och framställs i dagstidningar sätter Grogan fokus på vilka effekter medias skildring av människokroppen får för enskilda individers kroppsuppfattning. Både Grogan och Sandberg har en medvetenhet om generella förtrycksmekanismers betydelse för hur kroppen upplevs och betraktas. Vi fann Sandberg intressant då hennes studie var delvis likartad med vårt tilltänkta uppsatsprojekt och därmed kunde förse oss med intressanta ingångar till vårt intresseområde. Grogan i sin tur gav oss insikt i hur mediebilderna av den ideala kroppen kan få negativa konsekvenser för de som tar del av den och detta menar vi understryker poängen med en studie som vår.

3 Teori

I följande kapitel kommer vi att redogöra för våra teoretiska utgångspunkter. I en första del behandlar vi diskursteori som utgör grund för såväl ett övergripande epistemologiskt perspektiv som en metod. Till diskursteorin tillhör en del specifika analytiska begrepp som även presenteras i detta kapitel. Diskursteorin utgör vår huvudsakliga teoretiska infallsvinkel, medan vi för att fördjupa vår förståelse för dynamiken i vårt empiriska material också valt att använda oss av begrepp och teorier från governmentality-perspektivet och intersektionellt perspektiv.

3.1 Diskursteori

Diskursanalys är den metod vi valt som analytisk språngbräda för vår uppsats. Diskursanalys är dock inte en metod som kan användas helt fristående, utan med den följer ett visst sätt att förstå världen. Begreppet innehåller alltså även en teoretisk ram för att kunna tillämpas som ett analytiskt verktyg (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Det finns flera olika varianter gällande hur diskurs och diskursanalys betraktas och utförs. För vårt arbete har vi valt att huvudsakligen utgå från en diskursteori utvecklad av Ernesto

Laclau och Chantal Mouffe, men har även använt teorier om diskurs från ett mer allmänt socialkonstruktivistiskt perspektiv.

Inom diskursteori betraktas språket som nyckeln till hur vi förstår vår omvärld. Det sätt på vilket vi använder språket, våra ord, har avgörande betydelse för hur vi tolkar olika skeenden i världen, exempelvis en översvämning. För en del kan den ses som Guds vilja, för andra en effekt av miljöförstöring, medan åter andra tolkar översvämningen som en följd av politiska beslut, där man underlåtit att bygga fördämningar. Centralt för detta resonemang är att det inte existerar endast en diskurs, utan att det finns många diskurser aktiva samtidigt som alla har sitt egna sätt för att skapa mening. Diskursanalytikerns uppgift är just att urskilja de olika diskurser som existerar inom ett visst område, och närmare studera hur den specifika diskursen talar om världen, att hitta mönster och komma bakom det som för människor inbegripna i diskursen verkar självklart (a.a.).

Enligt en teori utvecklad av Saussure liknas språk vid ett fisknät, där varje knut representerar ett ord. Det som är utmärkande för ett språk är dock att orden i allmänhet inte har någon direkt förbindelse till det som det uttrycker eller representerar. Ordet hund exempelvis har egentligen inget att göra med det fyrbenta pälsdjur som vi kallar hund. Istället menade Saussure att orden får sin betydelse genom sina förbindelser till andra knutar i nätet, genom hur de skiljer sig från varandra (a.a.). Teorin har senare fått kritik för att den inte kan förklara hur språk ändras och utvecklar sig, och att den därmed (felaktigt) betraktar språk som något oföränderligt. Inom poststrukturalistisk teori menar man förvisso fortfarande att ord får sin betydelse genom det sätt på vilket de skiljer sig från andra ord, men att orden ständigt flyttar sig och ändrar betydelse vilket gör att de omöjligt kan låsas till varandra i en fast struktur (a.a.). Winther Jørgensen & Phillips skriver att den metafor som närmast ligger till hands för att förklara det poststrukturalistiska synsättet är Internet, där orden kan ses som hemsidor som är länkade till varandra, där nya hemsidor ständigt dyker upp, försvinner eller förändras. En sådan modell ger utrymme åt förändring i språket, något fisknätsmodellen inte kunde. Internetmetaforen förklarar dock inte *hur* dessa språkliga omdaningar äger rum, och det är här begreppet diskurs tar vid. I en diskurs kan man nämligen se det som att man strävar

efter att uppnå en fisknätsstruktur. Inom diskursen försöker man uppnå en fixering av varje ords betydelse till ett annat ord, något som omöjligt kan göras fullt ut på grund av ovan beskrivna rörlighet i språket. Diskursanalysens uppgift är sålunda att studera och kartlägga hur denna kamp för att låsa fast betydelser tar sig uttryck (a.a.).

Från ovanstående beskrivning är det lätt att tro att diskurser är oerhört lätta att påverka då alla ord och betydelser är rörliga och omförhandlingsbara. Dock är det viktigt att ha i åtanke att vi alla är delaktiga i en samhällsstruktur och att vi som sociala varelser formats av densamma. Vissa betydelser och tecken ses som självklara inom diskursen och det är omöjligt att helt stiga ur diskursen. Teoretiskt betraktar Laclau & Mouffe alla strukturer som möjliga att ifrågasätta och ändra, men menar också att vissa strukturer på grund av att de upplevs som självklara och objektiva står stadigare än andra och därmed också är svårare, men inte omöjliga, att förändra (a.a.).

3.1.1 Analytiska begrepp

Laclau & Mouffes diskursteori är rik på analytiska begrepp, och vi kommer i nedanstående framställning att redogöra för ett urval av dessa begrepp som vi senare använder i analysen av vår empiri.

Om vi tillfälligt behåller bilden av det statiska fisknätet som en beskrivning för språket kallas knutarna i Laclau och Mouffes begreppsflora för *moment*. I diskursen är momenten de knutar vars betydelse är fixerad i förhållande till de andra knutarna. Vissa moment är dock viktigare för diskursen än andra moment, och kallas då *nodalpunkter*. Nodalpunkterna är de mest centrala orden i diskursen och andra ord relateras till nodalpunkterna för att få sin betydelse fastställd. Winther Jørgensen & Phillips använder den medicinska diskursen som exempel, där de identifierar ordet 'kropp' som en nodalpunkt. Ord som sedan relateras till nodalpunkten 'kropp' kan vara 'skalpell' eller 'symtom' (a.a.). 'Symtom' betyder alltså i den medicinska diskursen en sak då den relateras till nodalpunkten 'kropp', men kan i en annan diskurs få en annan betydelse då den relateras till en annan nodalpunkt.

Ord som även inom diskursen har en mångtydig innebörd, och alltså inte är fixerade i förhållande till andra ord kallas *element*. Som vi skrev ovan strävar diskursen efter att uppnå en fast fisknässtruktur, att utesluta alla andra betydelser för elementen och göra dem entydiga, till moment. Denna strävan är dock omöjlig att uppfylla eftersom språket hela tiden glider, som vi beskrivit ovan, och diskursen förblir därmed alltid i rörelse (a.a.).

Diskursteoretiskt subjektbegrepp

Inom diskursteori betraktar man subjektet som något som skapas inom diskursen, och inte som något som kan existera autonomt utanför den. Uppfattningen bygger på Althussers teorier om att identitet skapas genom vad han kallar *interpellering* av subjektet från diskurserna. Med interpellering menas att en individ genom att bli aktualiserad i diskursen erhåller en specifik identitet eller position. Althussers teorier förutsätter att subjektet endast interPELLERAS till en identitet av en övergripande diskurs. Laclau och Mouffe menar istället att eftersom det finns många olika diskurser aktiva samtidigt finns det också en mängd olika sätt på vilket subjektet kan interPELLERAS. Subjektet har därför teoretiskt sett alltid möjlighet att i en given situation identifiera sig på flera olika sätt som kan vara motstridiga mot varandra; subjektet är *överdeterminerat* (a.a.).

Att bli interPELLERAD som ett subjekt och därmed få en identitet genom diskursen förklarar dock inte vad själva identiteten innehåller, vilken mening identiteten har för subjektet och i själva diskursen. Inom diskursen interPELLERAS, som beskrivet ovan, ett subjekt och en identitet skapas, exempelvis identiteten 'kvinna'. I diskursen konstitueras betydelsen av 'kvinna' genom att relateras till specifika attribut, exempelvis 'stickning' eller 'mjuk'. 'Kvinna' konstitueras samtidigt genom det diskursen säger att hon skiljer sig från, exempelvis identiteten 'man', som i sin tur kanske förknippas med attribut som 'stark' eller 'praktisk'. Denna process, där identiteter får sin mening kallas *ekvivalenskedjor*. Inom Laclau och Mouffes diskursteori genererar dessa processer olika *subjektpositioner*, alltså de olika möjligheter som finns för individer eller grupper att interPELLERAS av diskursen (a.a.).

Enligt detta sätt att betrakta subjektet framställs de som om de är determinerade av diskursen, något som vi anser är en brist i Laclau och Mouffes teoribygge. Vi vill mena att även då diskursen interPELLERAR subjekten på vissa bestämda sätt, har subjekten möjlighet att aktivt förhålla sig till de subjektpositioner som presenteras honom, henne eller dem genom att välja att identifiera sig med dessa eller inte. Detta kan dock, som vi redan nämnt, vara olika svårt beroende på hur objektiv en diskurs ter sig för subjekten. Vi anser även att det är avgörande att inte betrakta diskurser som något som svävar fritt och interPELLERAR subjekt; diskursen är ju faktiskt skapad av just subjekt, samtidigt som diskursen skapar subjekten.

3.2 Governmentality

Governmentality är en särskild form av sociologiska tankegångar som framför allt springer ur Foucaults teoribyggen kring makt, men här finns även inspiration från tänkare som Nietzsche, Heidegger och Kant (Villadsen, 2006). Teorin har en socialkonstruktivistisk grund och fokuserar på frågor om makt i det moderna samhället där medborgaren lever synbarligen autonomt från mer uttalade styrningsformer. Teorin berör förhållandet mellan de som benämns styrande (governing) och styrda (governed), där de styrande inte bara betraktas som de som har den demokratiska makten i samhället, utan även makt i mer informella former såsom utbildningsväsendet eller media.

Begreppet governmentality definierar Dean (1999) som det han kallar "conduct of conduct". Det första conduct kan förstås i betydelsen styra, leda, dirigera¹. Det andra conduct kan betraktas i betydelsen uppförande eller handlingar. Governmentality är alltså ett begrepp som innebär att styra eller leda ett uppförande i sig, och i närmare bemärkelse att styra eller leda hur en individ uppför sig. Governmentality ska dock inte ses som ett disciplinärt sätt att styra, snarare bygger governmentality på komplexa system och metoder för att få en individ att styra sitt eget beteende (Dean, 1999).

¹ Jämför med det engelska ordet conductor som betyder dirigent.

Dean länkar också governmentality till frågor om moral, där moral snarast ska ses som ett perspektiv där en individ anses ytterst ansvarig för sina egna handlingar, och ansvarig för att reglera det egna beteendet. Governmentality innebär därför också sättet på vilket en individ ifrågasätter eller problematiserar sitt eget beteende, utifrån normer och praktiker för vad som anses vara önskvärt, respektabelt eller passande. Governmentality bygger således på en bild av individen som kapabel att övervaka och reglera det egna beteendet, och Dean menar att det ur ett sådant perspektiv är det möjligt att koppla styrande (government) samman med frågor om identitetsskapande och därmed binda samman etik och politik:

"It offers us some novel ways of thinking about the relation of politics to ethics. Indeed, if we take our cue from another aspect of Foucault's (1985) later thought, ethics can be reconceived in these terms as the arena of the government of the self, as a form of action of the 'self on self'." (Dean, 1999, sid. 13)

Dean ger bantning (dieting) som exempel på hur detta perspektiv på etik omsätts i praktiken. Att en individ problematiserar sitt ätande och sin kroppsform, och som en följd av detta ser över sin kost och kanske utesluter vissa fettbildande livsmedel, menar Dean är en form av att handla eller bete sig i enlighet med rådande etik. Individen handlar etiskt i den meningen att det anses bra att ha en slank kropp, att ha kontroll över sin kropp, att minska risken för vissa sjukdomar och så vidare och tar eget ansvar för att uppnå dessa mål (a.a.).

Genom att betrakta individen som någon som kan välja att agera eller bete sig på ett sätt eller ett annat sätt förutsätter man också att det finns en frihet att agera. Dean menar att governmentality just förutsätter frihet, men är inte vad som konstituerar frihet. I själva verket verkar styrningen (government) genom det som uppfattas som frihet och frihet att agera. De styrda (goverened) har förvisso en frihet att agera, tycka eller tänka annorlunda än vad styrningen anger, och i liberala styrningssystem (liberal modes of government) utgör detta själva grunden för att styra (a.a.). Som vi tolkar ovanstående resonemang innebär det att styrningens poäng, till skillnad från exempelvis ett despotiskt eller feodalt styrningssystem, är att de styrda har friheten att agera i andra riktningar än vad styrningen

anger, men att de flesta genom mekanismer av reglering av det egna beteendet ändå väljer att agera så.

En styrning ur governmentalityperspektiv verkar bland annat genom olika former av individuell eller kollektiv identitet. Dessa identiteter är inga subjektiva identiteter, utan snarare identiteter som de styrande förutsätter att olika grupper eller individer har. De förutsatta eller antagna formerna av identiteter är sedan i sin tur i fokus att förändras eller transformeras på olika sätt. Dean ger ett exempel på en sådan förutsatt identitet, nämligen konsumenten på varuhuset. Genom en analys av government kan sedan denna identitet skärskådas, för att se hur individen kommer att identifiera sig med denna konsumentroll (a.a.).

Som alla i grunden socialkonstruktivistiska teorier hävdar inte governmentalityförespråkarna att vi genom en analys av government kan nå sanningen om sakernas tillstånd, men däremot att en sådan analys kan avtäcka hur vi skapar sanning. Det som betraktas som sanning är centralt eftersom det både styr oss och skapar nya sätt att styra:

"We thus govern others and ourselves according to various truths about our existence and nature as human beings. On the other hand, the way in which we govern and conduct ourselves give rise to different ways of producing truths." (Dean, 1999 sid. 18)

Poängen med en analys av governmentality är inte att ta reda på hur 'conduct of conduct' kan förändras, utan istället sätta fokus på hur 'conduct of conduct' fungerar i form av praktiker, språk eller teknologier som är till synes neutrala, och kan ifrågasätta och avtäcka dessa. Dean menar att olika sätt att styra har olika följder och konsekvenser, och att vi genom en analys av hur dessa olika sätt att styra verkar kan axla ansvaret för de konsekvenser som ett visst sätt att tänka eller agera medför (a.a.).

3.3 Intersektionalitet

I delar av vår analys har vi valt att tillämpa ett intersektionellt perspektiv på vårt empiriska material. Ordet intersektionalitet härstammar från det engelska ordet för att genomskära, "to intersect". Det som är centralt i begreppet är att beakta den växelverkan mellan förtrycksmekanismer som den enskilde erfar och att denna växelverkan får konsekvenser för maktutövning (Lykke, 2003). Intersektionaliteten bör inte betraktas som en enhetlig teori, utan snarast tillämpas som ett eklektiskt perspektiv med många samhällsvetenskapliga teoretikers tankegångar som grund. I detta avsnitt utger vi oss inte för att redogöra för samtliga teoretikers idéer då en sådan presentation omöjligt skulle kunna rymmas inom ramen för denna uppsats. Dock är vår intention att behandla några teorier och begrepp som används inom det intersektionella fältet och som vi finner fruktbara för vårt analysarbete.

Inom ramen för perspektivet ryms tankegångar sprungna ur feminismen, marxismen, postkoloniala teorier et.c. Dock understryker de los Reyes och Mulinari i sin bok "Intersektionalitet - Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap" (2005) att perspektivet kanske främst uppkommit som en kritik mot feminismens brist på aktiva förhållningssätt till andra förtrycksmekanismer i vårt samhälle, exempelvis 'ras'/etnicitet, klass, sexualitet och funktionshinder. Den feministiska diskussionen har många gånger tenderat att anamma ett västvärldsfokuserat perspektiv, där bristande hänsyn tas till ojämlig fördelning av resurser. Istället för att tala om etnisk diskriminering i förhållande till genusediskussionen har agendan fokuserat på kvinnors rätt till arbete och lika löner (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2002). Intersektionalitetens förespråkare understryker maktens ojämliga fördelning i vårt samhälle (de los Reyes & Mulinari, 2005).

De los Reyes och Mulinari menar att makt är såväl komplex som rörlig och att den finns representerad i de mest vardagliga situationer. Sättet vi uttrycker oss på, de materiella och symboliska resurser vi har eller inte har och det sätt vår interaktion med andra människor tar sig uttryck - allt kan relateras till en fråga om makt. Intersektionalitetens förespråkare menar att om förtrycksmekanismer blott förstås var för sig riskerar essentialistiska

föreställningar att uppträda, varvid ingen ökad jämlikhet uppstår. Genom att endast förhålla oss till de olika aspekterna som dikotoma motsatspar (exempelvis man/kvinna, invandrare/svensk et.c.) riskerar vi att cementera de ensidiga tankegångarna i allt större grad och utifrån detta fortsatt koncentrera maktövertaget till dominanta grupper (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2002). En utvidgad syn där de olika aspekterna förhålls till varandra simultant och kontextualiseras i tid och rum kan ge en fördjupad förståelse av pågående förtryck på både individuell, institutionell och strukturell nivå (de los Reyes & Mulinari, 2005). Det är viktigt att betona att en individ aldrig kan vara endast svensk, kvinna eller homosexuell utan att dessa positioner existerar parallellt, förhåller sig till andra individers positioner och att detta får konsekvenser för hur vi interagerar samt för hur makten utövas och underhålls. Positionerna som sådana kan utgöra grundvalar för exkludering och stigmatisering (a.a.). Dock skall betonas att positionerna inom detta perspektiv ej betraktas som statiska, utan föränderliga genom tid och rum. Det är genom medvetet eller omedvetet kapitalistiska, patriarkala och rasistiska föreställningar som makt fortsatt kan koncentreras till vissa grupper och undanhållas från andra (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2002). Människors individuella och kollektiva handlingar påverkar dessa processer (de los Reyes & Mulinari, 2005). De los Reyes och Mulinari beskriver detta på följande sätt:

”Intersektionalitetens sprängkraft ser vi främst som utvecklandet av ett teoretiskt perspektiv som kopplar makt och ojämlikhet till individens möjligheter att agera som subjekt inom ramen för samhällets strukturer, institutionella praktiker och rådande ideologier.” (de los Reyes & Mulinari, 2005, sid. 16)

Ett begrepp som tillämpas inom det intersektionella fältet och som vi funnit intressant är det av den marxistiske samhällsteoretikern Antonio Gramsci myntade hegemoni². Gramsci menar att individer anammar en konsensusform för att konstatera vad som kan klassas som normativt och att vi upprätthåller vår samhällsordning utifrån denna ojämlikhet. Detta sker inte genom vålds- eller tvångsåtgärder, utan att det inom ramen för den vardagliga interaktionen underbyggs kulturella föreställningar om vad som är allmänt

² Dock skall betonas att Gramsci själv ej endast skall förstås som en representant för intersektionalismen.

accepterat och ej (de los Reyes & Mulinari, 2005). Hegemoni kan även beskrivas som organisering av samtycke där de förhärskande grupperna äger tolkningsföreträde (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Hegemonin skall inte betraktas som konstant utan ständigt föränderlig då den är beroende av samhällets ständigt pågående dominans- och motståndsförfaranden. Dock skapas utifrån ett hegemoniskt förhållningssätt en exkludering och stigmatisering (de los Reyes & Mulinari, 2005).

En teori som förekommer i det intersektionella sammanhanget är Charles Tillys tankegångar om beständig ojämlikhet. Tilly menar att ojämlikhet skapas inom ramen för relationer, men att detta inte primärt utgår från individens egen ställning i frågan. Istället har dominanta maktinnehavare ambitionen att vidmakthålla sin position och genom sociala processer vidareför dessa positioner från tid till tid. Maktresurser bevaras bland annat genom innehavande av såväl materiella såsom symboliska resurser (det sistnämnda kan exempelvis bestå av högre utbildning eller unik kunskap). Enligt Tilly reproduceras denna ojämlikhet genom två viktiga processer: exploatering och möjlighetsansamling. Med exploatering avses den ojämna fördelning som uppstår när makten är koncentrerad till vissa grupper och den utestängning som leder härur. Den underställda gruppen kan då inte få tillträde till resurserna som den mäktiga gruppen besitter. Möjlighetsansamling innebär att en mäktig grupp får tillgång till en resurs som genom monopolisering kan stärka gruppens status. Dessa processer tenderar sedermera att accepteras av resterande delen av samhället, vilket gör att den mäktiga gruppen bibehåller sin starka position (a.a.).

Då Tilly menar att ojämlikheten inte endast underhålls av de mäktigare grupperna har han även begrepp för hur de underordnade grupperna förhåller sig till och upprätthåller denna ordning. Den process då underordnade grupper utan att protestera bär vidare detta förtryck och såväl internaliserar som accepterar det benämns av Tilly som efterlikning. Tilly talar även om anpassning, att de underordnade grupperna anpassar sig till rådande förtrycksstruktur och därmed för den vidare inom interaktionella ramar. De los Reyes och Mulinari understryker utifrån dessa teoretiska tankegångar det faktum att även maktsvaga grupper utgör aktörer beträffande de processer genom vilka makt fördelas (a.a.).

På den intersektionella arenan finns även representanter för Black feminism. Denna teoretiska inriktning har främst uppkommit som en kritik mot den traditionella feministiska forskningens etnocentrism samt antirasistiska strömningars brist på genusperspektiv. Man menar att Europa och västkulturen utgör normen och att man därför skapar ett förtryck gentemot individer av annan etnisk härkomst än europeisk samt att den antirasistiska diskussionen givit könsfrågan allt för litet utrymme. Förespråkarna för Black feminism talar om detta skeende som etablering av osynliggörande och annanhet. Osynliggörande kännetecknas av en fokusering på vita kvinnor ur medelklassen och deras erfarenheter när det gäller att konstruera kön. Konsekvensen av detta är att andra kvinnors erfarenheter av förtryck och stigmatisering föringas och i många fall bortses från. Därtill löper man ökad risk för att landa i stereotypa, essentialistiska föreställningar med exotiserande förtecken om dessa grupper. Häri konstrueras annanheten, att den som tillhör en icke-normativ grupp definieras som avvikaren, den som är annorlunda och många gånger underlägsen. Genom dessa processer skapas ett tolkningsföreträde för vissa positioner medan andra riskerar att exkluderas (a.a.).

De val av teorier och begrepp som här föredragits kan få det att framstå som att vi enbart vill studera vårt material utifrån ett genus- och ett etnicitetsperspektiv. Så är inte fallet. De begrepp vi redogjort för kan även tillämpas på andra förtrycksmekanismer, vilket är avsikten i denna uppsats. Vi har tolkat dessa teorier tämligen fritt, vi använder Black feminism i andra sammanhang än 'ras'betonade diskussioner och tillämpar Tilly snarare symboliskt än materiellt. Vi använder dessa grepp då vi tycker att teorierna med fördel kan användas även på andra områden än de ursprungligen tilltänkta och att de utgör värdefulla tillskott till vår analys.

Syftet med att anamma ett intersektionellt perspektiv är att på ett mer fördjupat sätt analysera maktförhållanden istället för att begränsa sitt seende till enbart en enskild förtrycksmekanism. Makten är dynamisk och kontextuell och den intersektionella idén handlar om att bemöta denna komplexitet på flera plan (a.a.).

4 Metod

I detta kapitel presenterar vi inledningsvis arbetsfördelningen under uppsatsens tillblivande. Därefter presenterar vi omfattning samt profil för vårt empiriska material, för att sedan redovisa för vårt tillvägagångssätt beträffande urvalet inom vårt empiriska material, samt hur vårt analysarbete tagit form.

4.1 Arbetsfördelning

Under arbetets gång har vi i stor utsträckning producerat texten tillsammans. Såväl metod som analys och andra delar har vi arbetat med gemensamt. De undantag som finns ryms inom tidigare forskning och teoriavsnittet. Johanna har författat texterna som handlar om diskursteori, governmentality samt redogörelsen för Sandbergs (2004) avhandling. Pernilla har skrivit texterna om intersektionalitet och redogörelsen för Grogans (1999) bok.

4.2 Empiriskt material och urval

Vi har valt att utgå från två olika tidningar. Den ena är Aftonbladet, vilken återfinns inom genren kvällspressen. Den andra är Må Bra, hämtad från genren livsstilsmagasin. Aftonbladet är en socialdemokratisk dagstidning som dagligen nås av 1,4 miljon läsare (Aftonbladet, 2007) och tidningen kan även läsas i en nätupplaga på adressen www.aftonbladet.se. Må Bra är ett livsstilsmagasin för kvinnor som utkommer tolv gånger per år och profilerar sig som "Specialtidningen för Kropp & Själv". Tidskriften har även en webbplats med adressen www.mabra.com.

För vår uppsats omfång bedömde vi att det var rimligt att begränsa oss till att undersöka två tidningar. På ett tidigt stadium bestämde vi oss för att välja ut en tidning från kvällspressen och en från genren livsstilsmagasin. Vi tänkte oss att tidningarna hade olika profil och målgrupp, vilket i sin tur skulle resultera i att deras budskap presenteras på olika sätt och därmed bidrar med att ge vår studie en viss bredd. Att det blev just Aftonbladet som blev föremål för vår studie har sin grund i att den dagligen når väldigt

många människor och därmed rimligen har en stor genomslagskraft. Må Bra valde vi ut bland en mängd liknande tidningar, vilka alla specialiserat sig på ämnen såsom kropp, hälsa och livsstil. Vi anser Må Bra vara representativ för sin genre, men vi vill betona att vi inte hade någon ytterligare strategisk tanke med detta val.

4.3 Materialsökning och avgränsning

Gällande sökningen beträffande Aftonbladet utgick vi från webbsajten www.mediarkivet.se. Sökningen genomfördes 10 april 2007 och som sökord valde vi "fetma*" samt "övervikt*", vilket innebär att vi sökte på samtliga artiklar som innehåller orden fetma eller övervikt, eller ord som börjar med fetma eller övervikt. Sökningen inkluderade eventuella bilagor till tidningen. Tidsperioden vi begränsade oss till var 2006-01-01 - 2006-06-30 och vi fick som resultat 131 träffar. Vi sorterade i två omgångar bort artiklar vi inte fann relevanta för vårt undersökningsområde. Till dessa hörde artiklar där begreppet övervikt användes i andra sammanhang (exempelvis 'matchen avgjordes med två måls övervikt') eller artiklar som handlade om andra arter än homo sapiens. Efter vårt sista urval återstod 77 stycken artiklar ur Aftonbladet. En sökning på www.mediarkivet.se innebär att man endast får ta del av skrivet material, varför vi ej kunnat analysera bildmaterial ur Aftonbladet.

Sökningen i materialet från Må Bra gjordes manuellt, där vi med tidningen i hand sorterade ut de artiklar vi ansåg vara relevanta för oss. Vi valde artiklar som direkt handlade om fetma eller övervikt, notiser som berörde samma ämnen samt reportage om motion med en möjlig viktninskning i fokus. Vi valde således bort motionsreportage där viktninskning inte uttalades som ett önskat mål. Vi utgick från hela årgång 2006. Antalet artiklar uppgick efter urvalet till 84 stycken. Vi valde även för den andra delen av vår analys att inkludera delar av Må Bra:s bildmaterial och omslag.

Vi valde att utgå från förra årets upplagor av tidningarna eftersom vi ville ha materialet färskt för att kunna spegla en så aktuell diskurs som möjligt, men fortfarande ha en fullständig årgång av Må Bra som utgångspunkt. En hel årgång av Aftonbladet skulle dock göra vårt materialomfång orimligt stort för detta arbete, varför vi valde att utgå från

första halvåret 2006. Detta gjorde vi eftersom vi vid sökningen hade föreställningen att viktrelaterade artiklar skulle förekomma mer frekvent efter jul och inför sommaren än under hösten.

4.4 Metod inför analysen

I vår analys har vi utgått från diskursanalytisk metod som beskrivs närmare i vårt teorikapitel eftersom metod och teori i detta fall är tätt sammanlänkade. Vi har gått genom materialet och kritiskt granskat det, strykit under relevanta påståenden och markerat användbara citat. Därtill har vi tillsammans diskuterat det vi upplevt vid genomläsningen och belyst de tendenser vi tyckt oss se återkomma och vara talande för diskursen. Här blev dynamiken i att skriva i par påtaglig, då vi fann att vi ofta uppmärksammade olika saker i materialet. I vår analysdel valde vi sedan att tillämpa de diskursanalytiska begreppen nodalpunkt, element, moment och subjektpositioner samt begreppet tilltal, vilket inom diskursanalytisk metod omnämns som interpellation.

Analysdelen utgår från centrala teman i artiklarna samt från de tilltal vi tyckt oss kunna identifiera. För att tydligare kunna påvisa de teman och tilltal vi urskiljt har vi valt att exemplifiera genom citat från vårt empiriska material. Slutligen har vi sedan med våra frågeställningar i fokus dragit våra slutsatser.

5 Analys

Vi har organiserat vår analys efter vissa av de analytiska begrepp som hör diskursteori till. I den första delen utgår vi från de centrala teman vi kunnat utkristallisera i vårt material och i den andra delen fokuserar vi på det tilltal vi finner representativt för diskursen och de påföljande subjektpositionerna. I denna andra del försöker vi anlägga ett intersektionellt perspektiv på vår analys.

5.1 Centrala teman

I följande avsnitt beskriver vi de teman vi kunnat urskilja i vårt empiriska material och utifrån dessa redogör vi först för några korta tankegångar, för att sedan utveckla vår

analys i avsnitten kallade "Fördjupning". I denna del av vår analys har vi endast utgått från textmaterial från såväl Aftonbladet som Må Bra.

5.1.1 Förändring

Efter att ha studerat det empiriska materialet upptäckte vi att majoriteten av de individer som direkt fick uttala sig i artiklarna utgjorde representanter för en lyckad viktminskning, undantaget var kända personer som hamnat i offentligheten av andra anledningar. I tidskriften Må Bra finns artiklar med en särskild persons historia gällande lyckad viktnedgång som ett stående inslag i varje nummer. Dessa reportage rubriceras genomgående "Min fantastiska förvandling". I dessa reportage blir personen som gått ner i vikt intervjuad och får en så kallad makeover gällande hår, makeup och kläder. Hos Aftonbladet marknadsförs tidningens egen viktminskningshemsida "Viktklubb.se" och även i detta sammanhang intervjuas personer som med hjälp av denna hemsida gått ner i vikt. Vi fann det anmärkningsvärt att i en medial kontext rörande fetma och övervikt ej låta personer som själva är överviktiga komma till tals³. Vi uppmärksammade även att det i stort sett endast var kvinnor som figurerade i denna typ av artiklar, ett fenomen som även gällde för resten av vårt material. Därigenom menar vi att övervikt konstrueras som ett kvinnligt problem och intresseområde. Slutligen har vi kunnat urskilja sju olika teman som vi finner är centrala för hur diskursen rör sig kring begreppet förändring.

Före och efter

Det som syns genomgående i vårt material är den stora skillnad som presenteras gällande beskrivningen av intervjupersonernas upplevelse av sina liv och sina beteenden sedan de gått ner i vikt. Omformningen av kroppen framställs ha resulterat i inte bara ett bättre fysiskt mående, utan även ett förbättrat mentalt välbefinnande. Det som återkommer i materialet är även att artiklarna återger att intervjupersonerna säger att de tidigare upplevt att de mått bra, men att de i ljuset av viktförändringen har omvärderat denna uppfattning. Ett välmående presenteras alltså inte som en endast subjektiv upplevelse, utan istället

³ Vi har även lagt märke till hur andra grupper utelämnas från att framträda eller uttala sig i diskursen, och att vissa grupper tilltalas mer än andra. Vi kommer att återkomma till detta senare i uppsatsen.

som vad vi uppfattar som en normativ föreställning om välbefinnande, där en stor kropp och ett stort kaloriintag är oförenligt med fysisk och psykisk hälsa.

"Jag trodde att jag mådde bra förut. Det är först nu när jag känner mig lätt och pigg som jag inser hur trött jag egentligen var." (Må Bra nr 2 2006a)

I texterna är även en framställning om ett förbättrat självförtroende centralt, vilket i sin tur sägs ha lett till en ökad livskvalitet där intervjupersonerna upplever sig ha lättare att säga ifrån, känner en minskad oro och en större lust till social kontakt.

"Som många andra kvinnor hade Gunilla dåligt självförtroende /.../ Idag har hon lärt sig säga ifrån och att overse med saker." (AB, 2006-01-31)

Viktnedgången beskrivs således som en betydelsefull positiv process för hur tillvaron tar sig uttryck och som utgör en avgörande förändring i intervjupersonernas vardag.

Rasa i vikt

I vårt material omtalas ofta viktnedgång i drastiska termer, där orden 'rasa i vikt' är frekvent återkommande, men där även uttryck som 'plötsligt tappa kilon' (ex. AB, 2006-03-07) är vanligt förekommande. Ofta framställs viktnedgången som en snabb och enkel process där viktminskningen går av bara farten. Detta är något som lyfts fram som en motivation för intervjupersonerna att låta viktminskingsprocessen fortgå och något som etablerar en känsla av framgång.

"- I början rasade jag i vikt, det var helt underbart. Det gjorde det lätt att fortsätta vara duktig." (Må Bra nr 7a)

Ofta kopplas också den snabba viktminskningen till den nyvunna kunskap som intervjupersonen påstås ha tillägnat sig. I Må Bra citeras Yohanna, som gått ned 16 kilo då hon varit medlem i tidskriftens viktklubb Lättviktarna, på följande vis:

"Och så var det så enkelt bara man gjorde det på rätt sätt!" (Må Bra nr 11 2006a)

Livsstil

I motsats till den betoning på snabb viktminskning som behandlats i avsnittet 'rasa i vikt' talas det även ofta i vårt material om att det för att uppnå sin idealtvikt och behålla den,

fordras en livsstilsomläggning med en sund förändring som inte nödvändigtvis behöver hålla ett högt tempo.

"Fördelen med en långsam viktnedgång är att den är mer hållbar eftersom det är en livsstilsomställning och inte en diet." (AB, 2006-05-14)

Livsstilen betraktas som ett medvetet val, vilket beskrivs som individens eget ansvar att förverkliga och anses alltså som något som ska genomsyra hela vardagen. Huruvida det är svårt eller lätt att lägga om sin livsstil råder det delade meningar om. Medan citatet ovan betraktar omställningen som något som fordrar både tid och engagemang finns det även budskap om att omställningen kan vara av enklare karaktär. Citatet nedan understryker detta och betonar även ett annat återkommande begrepp, nämligen motivation. Motivationen anses vara en förutsättning för att en livsstilsförändring ska vara möjlig och skildras som tätt förknippad med viljan.

"Inger upplever inte att det har varit svårt att förändra sin livsstil. Tvärtom har hon fått mer och mer energi och motivation för varje kilo hon har tappat." (Må Bra nr 3a)

Vändpunkt

"Alla succéantare vittnar om dagen de bestämde sig 'på riktigt'." (AB, 2006-04-23b)

Beskrivningen av en vändpunkt är nästan obligatorisk i samtliga 'före och efter'-reportage som förekommer i vårt material. Ofta, men inte alltid, anges en specifik tidpunkt och en utlösande faktor som båda bidrog till det definitiva beslutet att gå ner i vikt. En vändpunkt framstår som väldigt central, rentav nödvändig, för att en förändring ska komma till stånd. Vändpunkten benämns också i känslosamma ordalag, där intervjupersonernas citat beskriver en form av uppvaknande som sedan inte kan bortses från.

"Men nyåret 2004 kom vändpunkten. Inger hade fått nog. Hennes nyårslöfte var att helt ändra på sina matvanor - för att få ett bättre och ett längre liv." (Må Bra nr 2 2006b)

Kontroll

Kontroll över kaloriintag, dos av fysisk aktivitet samt vardagen i stort förutsätts vara en nödvändighet för alla som har ambitionen att gå ner i vikt och denna kontroll måste aktivt

förvaltas. Att inte ha någon kontroll beskrivs som något som de framgångsrika viktminskarna saknade då de fortfarande var överviktiga, medan de i sin nuvarande vikt har återfått kontrollen.

"Hennes matvanor har förändrats. /.../ Jag väger alltid maten. Då vet jag att jag inte tar en ostskiva för mycket. För ögonmättet luras." (AB, 2006-01-31)

Besittandet av kontroll ses dock inte som ett permanent tillstånd, utan något som ständigt måste slås vakt om. En eventuell förlust av kontroll målas upp som en fara, där förlusten kan komma att bli bestående, med viktuppgång som följd (Må Bra nr 7 2006b). En av farorna som kan lura bakom förlust av kontroll är frosseriet.

Bryta frosseriet

Gällande begreppet 'frosseri' finner vi en viss tvetydighet bland artiklarna. Å ena sidan beskrivs frosseriet som ett rent matmissbruk, vilket anses som ett icke önskvärt tillstånd som vissa viktminskare tidigare påstås ha varit offer för. Å andra sidan förmedlas utifrån artikelförfattare eller intervjupersoners citat en viss längtan efter den njutning den tidigare formen av kaloriintag kunde utgöra. I Aftonbladet citeras Charlotta, som minskat i vikt och framställs som en reformerad frossare som har fått kontroll över sitt frosseri:

"Det var ett destruktivt beteende. Samtidigt var det kul att leva så" (AB, 2006-03-26)

I artiklarna understryks vikten av att känna sig själv och sin kropps signaler för att inte matbeteendet ska gå överstyr. Paralleller till alkoholmissbruk är vanliga i samband med tal om frosseri:

"Vad är det som triggar i gång mitt frosseri och när inträffar det? /.../ Likväl som en del människor inte kan ta ett glas vin utan att fastna i alkoholmissbruk, kan en del av oss inte äta vissa saker utan att frossa." (Må Bra nr 1 2006a)

Att unna sig

Ordvalet 'unna sig' uppträder ofta i artiklar som handlar om tips och metoder för viktnedgång. Att unna sig betyder i detta sammanhang att bantaren då och då avviker från den annars relativt strikta kosthållning som beskrivs som den enda möjligheten för att uppnå en viktminskning, exempelvis genom att tillåta sig förtära något sött eller fett. Ibland skildras unnanandet nästan som en nödvändighet för att hålla ut i en mer återhållsam

livsstil än tidigare (ex. Må Bra nr 11 2006b). I andra delar av materialet omnämns unnanndet som en potentiell fara, vilken kan leda till den befarade förlusten av kontroll:

"Du börjar 'unna' dig saker hela tiden istället för att verkligen göra 'unnandet' till undantag" (AB, 2006-05-21)

Ibland beskrivs dock unnanndet som en onödig företeelse sedan en person lagt om sin livsstil och därigenom förändrat sina smakpreferenser. Detta exemplifieras i citatet nedan:

"Kring jul skulle jag unna mig en julmust, men jag kunde inte dricka upp den. Det smakade så äckligt sött." (Må Bra nr 8 2006a)

Fördjupning: förändring

Den del av vårt empiriska material som vi redogjort för ovan pekar på hur ett begrepp som förändring genomsyrar det sätt på vilket det talas om vikt. Som vi tidigare nämnt finns det, med undantag för kändisarna, inte någon som är överviktig som själv uttalar sig beträffande vikt. Övergången från överviktig till normalviktig ständigt står i centrum, bland annat genom artiklar som handlar om metoder för viktnedgång eller 'före och efter'-reportage där någon berättar om sin viktnedgång. Detta påvisar en föreställning om att övervikt utgör ett tillfälligt tillstånd vilket är möjligt, och rentav önskvärt, att aktivt förändra. Vår tolkning är att diskursen kring temat förändring konstruerar en särskild typ av individ som betecknas som lyckad och framgångsrik. Egenskaper som konstituerar denna typ av individ är exempelvis viljestyrka, beslutsamhet, måttfullhet och besittande av kontroll. Då de enda som presenteras i dessa sammanhang är kvinnor vill vi hävda att denna typ av individ konstrueras som en kvinna. En sådan konstruktion anser vi därtill bidra till att etablera en särskild typ av kvinnlighet med därtill hörande förväntningar. Denna konstruerade idealbild ställs i kontrast mot det som konstitueras som motsatsen, nämligen bilden av någon som är överviktig. Denna bild i sin tur kännetecknas av frosseri samt brist på kontroll, karaktär och disciplin. Detta är något även Sandberg (2004) konstaterat i sin avhandling. Vi ser dock hur även bilden av den överviktige målas upp som en kvinna. I vårt empiriska material framställs viktnedgång som något som inte bara innebär ett förändrat kroppsomfång, utan något som även utgör en grund för omformning av identiteten.

Ur ett governmentalityperspektiv kan vi se hur tidningarna förutsätter en viss identitet beträffande människor som är överviktiga. Denna förutsatta identitet består av en vilja att problematisera sitt beteende och att i längden vilja förändra sitt kroppsliga omfång. Genom att som överviktig välja att identifiera sig med denna bild innebär det att förknippas med negativa egenskaper, men samtidigt att presenteras med en möjlighet att förändras och gå ner i vikt. Genom att däremot inte identifiera sig, stängs också möjligheten att inkluderas i diskursen.

I artiklarna framställs det även att den som förändrat sitt ätbeteende, sina smakpreferenser och motionsvanor utgör en symbol för framgång. Vi drar paralleller till tankegångarna om annanhet hos Black feminism-teoretikerna. Övervikt tenderar i vårt empiriska material att framställas som något som distinkt skiljer sig från ett idealtillstånd. Konstruktionen av överviktiga som något väsensskilt från idealtillståndet menar vi medför någon form av annanhet med negativa förtecken, en negativ exponering vilken sedermera riskerar att resultera i en stereotypisering och viktimisering av den överviktige. Även Sandberg (2005) har utifrån sitt material dragit liknande slutsatser.

Utifrån vårt materials betoning på omvandlingen från det icke-önskvärda till det önskvärda har vi kunnat urskilja 'förändring' som en nodalpunkt inom vår avgränsade diskurs. Vi ser begreppen 'vändpunkt', 'livsstil', 'kontroll', 'bryta frosseriet', 'rasa i vikt', 'före och efter' samt 'unna sig' som nödvändiga för att skapa och upprätthålla diskursen som kretsar kring nodalpunkten 'förändring'. Vändpunkten beskrivs som nödvändig för att en förändring överhuvudtaget ska kunna komma till stånd. Förändringen framställs som något som sedan leder till ett aktivt beslut att ta kontroll och bryta frosseriet. Först när detta är ett faktum presenteras möjligheten att uppnå förändring genom att rasa i vikt och helt byta livsstil. Fallgropen att på vägen förlora kontrollen beskrivs ibland kunna undvikas genom att då och då unna sig något. Slutresultatet skildras som en total omvälvning där det tydligt finns ett 'före' och ett 'efter'. Utifrån dessa sju begrepps relevans för diskursen har vi i detta sammanhang valt att utkristallisera dem som element. Nodalpunkten 'förändring' i sig vore ganska ihålig utan dessa konstitutiva element som ger mening åt vad en förändring innebär och kan resultera i.

För en kort diskussion gällande fältets rörlighet och dynamiken beträffande fastlåsning från element till moment vill vi anföra följande beträffande elementet 'vändpunkt'. Vi slås av den enighet som är genomgående i diskursen beträffande vändpunktens betydelse och dess karaktär. Diskursens mål, fastlåsningen av ett elements betydelse till ett moment, är därigenom delvis genomfört. Däremot gällande elementet 'unna sig' framträder flera definitioner inom diskursen där begreppets innebörd tillskrivs flera olika betydelser.

Unnandet framställs som ömsom nödvändigt och ömsom överflödigt. Detta försvårar en fastlåsning av elementet till moment.

5.1.2 Utseende

Vid genomgången av vårt empiriska material reagerade vi inför det faktum att mycket inom diskursen handlar om utsida relaterad till skönhet, där övervikt även ur ett estetiskt perspektiv beskrivs i negativa termer. Smal och snygg sätts ständigt i direkt samband med varandra i artiklarna. Det är för oss tydligt att det existerar ett utseendeideal som ställs i kontrast mot övervikt och detta är något som är centralt i vårt material.

Övervikt

Att vara överviktig återges i artiklarna som något som står i motsatsförhållande till ett fördelaktigt yttre. Detta framställs i materialet som att en önskan om att uppnå ett fördelaktigt yttre ofta är en anledning att fatta ett aktivt beslut att omforma sin kropp.

"Men i maj förra året såg hon ett foto på sig själv. Då kunde hon inte blunda längre. /.../ Nu skulle kilona bort!" (Må Bra nr 12 2006a)

I de flesta fall presenteras ett skönhetsideal som sammanfaller med att vara smal. Detta ideal framställs tämligen oproblematiserat (ex. Må Bra nr 1 2006b) och det förutsätts att läsaren delar samma normer. Budskapet som förmedlas säger att personer med övervikt inte kan vara nöjda med sitt utseende.

Smalhet

Begreppet smal verkar i materialet stå för en mängd positiva begrepp. Ordet smal ses ofta tillsammans med ord som representerar, för många, önskvärda attribut.

"Smal och snygg - snabbt /.../ fixa figuren inför strandlivet /.../ frisk, stark och snygg" (AB, 2006-05-15)

Det sätt på vilket man väljer att omtala begreppet smal i artiklarna säger således även något om beskrivningar gällande motsatsbegreppet tjock. Vi ser sällan något i klartext, men ofta talas det i artiklar som tipsar om metoder för viktnedgång att man genom att gå ner i vikt kan erhålla tillstånd som pigg eller frisk. Detta signalerar att människor med övervikt befinner sig i ett tillstånd som inte kännetecknas av pigghet, sundhet och

friskhet, men att ett sådant tillstånd finns inom räckhåll för den som agerar i enlighet med artiklarnas rekommendationer.

Kläder

I det nya, smala tillståndet finns en ny arena tillgänglig där nya kläder representerar framgång och attraktionskraft. Kläderna symboliserar ett nytt och mer attraktivt tillstånd, vilket i flera artiklar beskrivs ha resulterat i ett förbättrat självförtroende hos intervjupersonerna. Detta fenomen återfinns även i Grogans (1999) bok.

"- Jag har svart bälte i shopping numera. Jag tänkte inte på det, men visst hade jag dåligt självförtroende förut när det gällde hur jag såg ut. Jag ställde mig inte gärna i ett provrum, till exempel. Nu har jag inga som helst problem med det. (Må Bra nr 7 2006c)

Utsikten att kunna handla kläder i en mindre storlek lyfts ofta fram som något som kan fungera som en morot som kan hjälpa till att motivera en individ att gå ner i vikt (ex. AB, 2006-05-21). De nya kläderna presenteras som ett maktmedel. I sammanhanget verkar de representera en möjlighet till förändrad status för den enskilde, beroende av sin fysiska uppenbarelse och den därtill möjliga konsumtionen, som i sin tur framstår som en potentiell väg till lycka. Tidningarnas konstruktion av övervikt relaterat till kläder aktualiserar Tillys begrepp möjlighetsansamling. Genom en viktnedgång framställs det som att den presumtive läsaren kan få tillträde till den tidigare otillgängliga marknaden bestående av nya kläder i rätt storlek och att genom denna process erhålla en annan maktposition.

Skam

I artiklarna lyfts återkommande begreppet skam i anknytning till övervikt. Berättelser om hur personer som varit överviktiga känt stor skam över sina fysiska uppenbarelser är vanliga, och att denna skam efter en viktnedgång lyfts från dem. Vi noterar att skammen framställs i tämligen oproblematiserade ordalag i relation till övervikt och i detta sammanhang hittar vi få undantag från denna underton. Ofta omnämns i artiklarna även skammen som något som är förbundet med ett dåligt självförtroende vilket leder till en underlåtenhet att delta i sociala aktiviteter.

"Jag gick inte med på julmiddagar på jobbet. Jag skämdes." (AB, 2006-04-08)

Budskapet som tidningarna förmedlar är att skam i relation till övervikt är något av ett självklart fenomen, och att en stor kropp är nära förbunden med dålig självkänsla.

"Sonen Bailey blev den verkliga vändpunkten. - Jag ville inte att han skulle skämmas över mig när han blev äldre. Jag hade nått botten helt enkelt." (Må Bra nr 10 2006a)

Vi anser att tidningarna underbygger en föreställning om övervikt som ett icke önskvärt estetiskt tillstånd och att kroppens form inte bara betraktas som ett fysiskt faktum utan även som något som blir avgörande för individens självuppfattning. Risken med detta tror vi är att det kan bidra till en anpassning hos läsarna till dessa föreställningar om den önskvärda kroppsformen. Genom att en individ internaliserar dessa föreställningar om övervikt och som en följd skäms över sin kropp omsätts Tillys begrepp efterlikning i praktiken; en norm finns och presenteras, läsaren accepterar denna norm och inkorporerar den utan protest. Den normalviktige kan därigenom förstärka sin motvilja att erhålla ett ökat kroppsomfång och den överviktiges självförtroende riskerar att försämrans. Kontentan blir således att normen underhålls och reproduceras.

Fördjupning: Utseende

Artiklarna återkommer ständigt till vikten av attraktionskraft som härrör från den fysiska uppenbarelsen. I vårt material lockar artiklarna med normativt attraktiva resurser som den överviktige kan få tillträde till om denne lyckas erhålla den önskade positionen smal. Dessa resurser kan både vara av symbolisk och materiell karaktär, antingen i form av bekräftelse och ökat självförtroende då attraktionskraften förmodas öka, eller i skepnad av rent konkreta medel såsom möjlighet att handla andra, mer smickrande kläder. Vi ser hur diskursen på detta sätt underhåller stereotypa föreställningar om den som är smal och den som är överviktig. Med detta synsätt placeras den som är smal i en överordnad ställning, vilket innebär att denne har tillgång till mer maktmedel än den som är överviktig. I Tillys tankegångar skulle denna fördelning av makt kunna förklaras i termer av beständig ojämlikhet. Genom exponering av övervikt som något avvikande förstärks positionen för de som ej anser sig tillhöriga denna grupp. Efterlikningen och därmed följande anpassning till budskapet bland överviktiga riskerar därigenom att underhållas. Vi är dock fundersamma till om blott en viktnedgång är nog för att uppnå denna mer privilegierade position som smal och estetiskt tilltalande. Vi menar att den centrala

anskaffningen av nya, mindre kläder skvallrar om att det även krävs ekonomiska resurser för att köpa sådana, men även en viss typ av kunskap om den norm som råder angående god smak.

I detta sammanhang framställs människans utsida som central. Utseendet är i många fall något konkret och greppbart. För blotta ögat är det i många fall möjligt för den enskilde att uppfatta en annan individ som överviktig, vilket många gånger inte är fallet med exempelvis en ohälsosam livsstil. Liksom positioner som kön, 'ras'/etnicitet och ibland även klass och funktionshinder är en kroppsform något visuellt som är förbundet med vissa föreställningar om normalitet. Begreppet 'utseende' anser vi därför utgör en nodalpunkt beträffande vår diskurs.

I denna kontext framställer artiklarna en särskild form av ett eftertraktansvärt (kvinnligt) tillstånd, vilket kännetecknas av att vara smal, pigg, snygg och att vara intresserad av kläder och utseende. Smalhet i sig tycks inte framställas som tillräckligt för att uppnå ett attraktivt utseende, utan att det även fordras attribut i form av rätt kläder i rätt storlek. Övervikt konstrueras härigenom som ett tillstånd som utgör det icke önskvärda och oattraktiva, där företeelser som utseende och kläder inte ges något större utrymme.

Artiklarna förmedlar även begreppet skam, vilket vi tolkar som ett subtilt redskap som agerar för anpassning till det utseendemässigt önskvärda. I materialet finns ingen explicit uppmaning till överviktiga att skämmas över sin storlek, men berättelser om personer som varit överviktiga och då skämdes återkommer ständigt. I några berättelser skildras skammen som en drivkraft som kan leda till ett beslut om viktnedgång. 'Smalhet', 'övervikt', 'kläder' och 'skam' skapar mening åt utseendebegreppet och därför utgör element till denna nodalpunkt. Vi anser oss ha belägg för påståendet att det inom nodalpunkten utseende finns starka normer representerade beträffande det som är önskvärt och icke önskvärt. Elementen tillhörande denna nodalpunkt framstår som tämligen fastlåsta. Skönhetsidealet ifrågasätts sällan, skammen över övervikt anses inte vara särskilt märklig och normerna som genomsyrar materialet är starka med avseende på önskat kroppsomfång. Exempelvis, för att tala i diskursanalytiska termer, kan vi se hur

elementet smal kopplas samman i en ekvivalenskedja med attribut som pigg, frisk, snygg och stark (ex. AB, 2006-05-14).

Beträffande den fysiska uppenbarelsen har individer en viss potential att påverka sitt utseende i en eller annan riktning. Det kan vara svårt (men inte omöjligt) att påverka näsans storlek, medan en justering av hårfärg eller kroppsstorlek kan upplevas mer lättillgängliga. Här får individen aktivt förhålla sig till de budskap som förmedlas från de styrande (i det här fallet de artiklar vi studerat) och välja huruvida hon vill internalisera normen eller ställa sig utanför den. Det är dock viktigt att komma ihåg svårigheten med att helt värja sig ifrån sådana budskap, särskilt med tanke på hur starka och enhetliga dessa normer är.

5.1.3 Hälsa

Vårt empiriska material genomsyras av ett återkommande tal om hälsa i relation till övervikt. Många artiklar handlar om att förmedla konkreta tips och råd som uppmuntrar till en hälsosammare livsstil. I materialet förhåller man sig också aktivt till fenomenet risker med anseende på hälsa och dess relation till övervikt.

Kost och motion

Begreppen kost och motion är tätt sammanflätade i vårt empiriska material. Det ena nämns oftast i närheten av det andra, många gånger i en uppmanande ton. Diskursen tycks enad kring det faktum att kost och motion är viktiga redskap i strävan mot hälsa:

"Det är väldokumenterat att kosten och motionsvanorna har stor betydelse för vårt välbefinnande." (Må Bra nr 4 2006a)

Rådande aktörer inom detta fält må alla argumentera för vikten av sunda kost- och motionsvanor, men beträffande lämpliga tillvägagångssätt finns en livlig dynamik representerad. Diverse olika rön, många av mer populärvetenskaplig karaktär (ex. AB, 2006-06-18), redogörs för och det finns många, ibland motsägelsefulla metoder att anamma för att uppnå tillfredsställande hälsostatus. En gyllene väg till den perfekta hälsan finns inte beskriven, utan diskussionen sker fortlöpande och kan därmed finna nya vinklingar beträffande betydelsen av rätt kost och motion. Aktivitet är något av ett

honnörsord i sammanhanget och detta genomsyrar de metoder och tips för viktminskning som framställs. Direktiv och riktlinjer uppmanar läsaren att koppla greppet över sin livssituation:

"Hur ofta har vi inte hört att man ska låta bli att smygäta och i stället koncentrera sig på huvudmåltiderna. Ingenting kunde vara mer felaktigt. -Vi kan visa att ett mindre mål mat var tredje timme under dagen är bäst för hälsan - och för midjemåttet /.../ -Men börja dagen rätt - med en rejäl frukost. Så slipper du övervikt." (AB, 2006-02-24)

Inom diskursen tas nämnvärt lite hänsyn till exempelvis ärftlighet eller kronisk sjukdom som orsak till övervikt⁴. Kost- och motionsvanorna framställs vara nyckeln till ett önskvärt mått av hälsa.

Komma i form

Ordvalet 'att komma i form' kretsar bland annat i materialet kring vikten av fysisk aktivitet för en bibehållen eller förbättrad hälsas skull. Vi uppfattar att man inom diskursen använder uttrycket 'komma i form' som ett normativt begrepp, färgat av föreställningar om idealkroppen:

"Därför är det viktigt att komma i balans även mentalt om du vill komma i form fysiskt. /.../ Efter 10 dagar har du fått ditt nya hälsosamma liv. Snart kommer du att märka att du är piggare och gladare. En snygg och vältränad kropp kommer som en trevlig bonus lite senare." (AB, 2006-05-14)

En uppmaning att komma i form tycks tyst meddela att individer utan önskvärt kroppsomfång inte är innehavare av en form, vilket synes oss klart orimligt. För oss framstår det som att diskursen förmedlar att människor som faller inom normen (att vara smal eller normalviktig) kan räknas till dem som är i form, i förlängningen oberoende av aktuellt hälsotillstånd. Genom citatet ovan exemplifieras föreställningen som säger att det ena föder det andra; den som kommer i form blir per automatik mentalt förändrad i positiv riktning och förvärvar på sikt även större attraktionskraft genom en kropp som trimmats till.

⁴ Vi återkommer till detta i avsnitt 5.2.2.

Risker

I samband med hälsa nämns ofta riskbegreppet. Metoder som utger sig för att kunna precisera riskzoner finns välrepresenterade inom diskursen. Exempel på sådana mätinstrument är 88-centimetersgränsen beträffande midjemått för kvinnor (ex. Må Bra nr 8 2006b) och BMI (Body Mass Index) (ex. Må Bra nr 2 2006c). Vi uppfattar att det inom hälsodiskussionen finns en rädsla närvarande för att hamna på fel sida av någon form av sundhetsgräns. Från materialet utläser vi budskapet att en frånvaro av goda vanor beträffande kost och motion kan resultera i mer överhängande hälsorisker:

"Nå, men bilringarna då, vad är det för positivt med dem? Trygg, go' och stolt som en Zornkulla? Nja, här kommer hälsoaspekten in också. Ligger mitt BMI över 25 har jag en ökad hälsorisk, och då bör jag ta itu med mina levnadsvanor." (Må Bra nr 5 2006a)

Detta citat anser vi är betecknande för det sätt på vilket tidningarna behandlar temat risker, då övervikt som ensam komponent beskrivs som en stereotyp risk och därigenom en potentiell hälsofara. Riskerna med övervikt nämns ofta på detta vis, men ibland även i samband med andra fenomen som anses som hälsovådliga, exempelvis rökning. Återkommande är även sambandet mellan övervikt och ökad risk för konkreta fysiska tillstånd såsom förhöjt blodtryck, diabetes och hjärt/kärlsjukdomar (ex. AB, 2006-02-10).

Skrämselpropaganda

Det vi valt att beteckna skrämselpropaganda förekommer upprepade gånger i vårt empiriska material. Det artiklarna presenterar som risker för hälsan framställs i det vi kallar skrämselpropaganda som om de kan urarta och anta oönskade uttryck. I de artiklar vi kopplat till temat skrämselpropaganda används en dramatisk ton⁵ och materialet verkar genomsyrat av farhågor. Dessa kan exempelvis marknadsföras genom referenser till aktuella forskningsrön, inte sällan angående den yngre generationen:

"Brittiska forskare varnar för att många av dagens tonåringar inte kommer att bli äldre än 50 år. De riskerar att få diabetes i tonåren och hjärtproblem i 20-årsåldern." (AB, 2006-04-23a)

⁵ Vi vill dock förtydliga att färgstarka ordval förekommer mer frekvent i Aftonbladet än i Må Bra, men att de då och då återfinns även där.

Artiklar av sådan karaktär beskriver de uppmålade, skrämmande tendenser som gäller andra än den presumtive läsaren, kanske beskrivs en annan åldersgrupp, en annan nation eller extremfall beträffande övervikt (ex. AB, 2006-01-20). Ofta målas scenarion upp där dessa tendenser görs till samhällsproblem som riskerar påverka kommande generationers välbefinnande märkbart negativt, men även samhällsinstitutioner såsom exempelvis sjukvården (ex. Må Bra nr 9 2006a).

Andra artiklar riktar in sig på just den presumtive läsaren och förmedlar budskapet att denne kan befinna sig i omedelbar fara om han eller hon passar in i det som artikeln beskriver:

"Är du en rökande, överviktig, medelålders man? Då kan kvällens ödesmatch bli farlig. - Människor blir så otroligt stressade att hjärtat lägger av, säger Joep Park, hjärtläkare. /.../ En kväll framför tv:n kan kosta dig livet." (AB, 2006-06-15)

Denna form av artiklar tycks ha som syfte att skrämmas och därmed mana till någon form av uppvaknande för individer som anser sig berörda. Dock bortser vi inte från att detta även är ett enkelt knep för att sälja lösnummer.

Fördjupning: Hälsa

Genom det sätt på vilket artiklarna beskriver hälsa förmedlas på ett närmast idealistiskt vis detta tillstånd som en mer eller mindre förutsatt önskvärd status, vilken per automatik innebär en förhöjd levnadsstandard i förhållande till motsatsen ohälsa. Vi ser hur ekvivalenskedjor ställs upp genom att knyta samman övervikt med ohälsa och risker. Den specifika typ av självreglerande individ som konstrueras i anknytning till hälsa betecknas som en reflekterande sådan med en medvetenhet gällande goda vanor. Individen förväntas även hålla sig à jour med aktuella rön beträffande hälsa, men också utöva en form av moralisk plikt gentemot samhället genom att hålla sig och sin avkomma frisk och hälsosam. Vår tolkning är den att denna idealbild av en hälsosam person dessutom tillskrivs en viss typ av (ut)bildning, vilken har öppnat dennes möjlighet att intressera sig för, motta och internalisera nya vetenskapliga tendenser. Motsatsen till detta konstrueras följaktligen som någon som har ett icke-reflekterande förhållningssätt till sin kropp och sina vanor och som därigenom förvärvar en sämre hälsa. Denna bild av den icke-ideala

medborgaren som i sitt bristande ansvar gentemot sin egen hälsa och därigenom i förlängningen gentemot samhället, kan komma att anses utgöra en belastning för samhällsekonomin. En sådan form av individ kan tillskrivas attribut som bristande moralisk känsla genom sin hedonism och okunnighet.

Vi vill hävda att tidningarna nyttjar generaliserande tendenser beträffande riskbegreppet, där man vill frammana en medvetenhet hos läsarna att problematisera sina levnadsvanor oavsett hälsotillstånd. Hälsa beskrivs som något i stor utsträckning påverkbart, då individen betraktas som ett agerande subjekt som själv styr sina kost- och motionsvanor genom egna, aktiva val där det finns möjlighet att ta, återta eller upprätthålla kontroll. Om individen väljer att inte ta till sig av dessa hälsobefrämjande åtgärder kan detta komma att betraktas som att denne inte lever upp till sin fulla potential. Ur ett governmentalityperspektiv kan detta tolkas som att dessa personer väljer att agera mot den rådande etiken, nämligen den som säger att vårda sin hälsa är önskvärt. Som vi redan nämnt presenteras viktnedgång och en återanpassning till normen närmast som ett moraliskt projekt för den som ligger i den uppfattade riskzonen. Den som underlåter att anpassa sig riskerar att betraktas som någon som väljer fel. Överhuvudtaget anser vi att diskursen förutsätter läsarnas identiteter som sådana som månar om sitt hälsotillstånd och är villiga att förändra sitt beteende för att underhålla eller förbättra detta. Genom detta förhållningssätt menar vi att det indirekt förmedlas en bristande hänsyn tagen till individer som innehar någon form av kronisk fysisk nedsättning, såsom olika former av sjukdom eller funktionshinder. Genom denna generaliserande tendens att sätta likhetstecken mellan övervikt och ohälsa samt att förutsätta en självklar möjlighet att förändra dessa tillstånd bortser man från de som kanske trots en önskan att ta del i denna hälsoagendas villkor inte kan omforma sig till det önskvärda tillstånd som utgör normen.

I enlighet med det vi beskrivit ovan vågar vi säga att diskursen manifesterar en ton där tydliga paralleller mellan övervikt och ohälsa dras. Åter ser vi de hegemoniska tendenserna inom diskursen. En tongivande ståndpunkt presenteras och blir dominant och efterlikningen följer i dess spår. Visst finns det inom vårt empiriska material kritik mot de generella slutsatser som dras i relation till dikotomin smal/överviktig, men den är inte på

långa vägar lika välrepresenterad som de delar som underbygger dessa åsikter. Här blir underordningen för den överviktige förstärkt och förtrycket bärs vidare.

Vi anser att hälsa i samband med övervikt är såpass betonat i vårt material att vi identifierat temat hälsa som en nodalpunkt. Det markeras i vårt empiriska material att för att uppnå och bibehålla en önskvärd hälsostatus är det av vikt att beakta sina kost- och motionsvanor och hålla sig i form. Vi har noterat att de specifika avdelningar i de två tidningarna som särskilt behandlar temat övervikt kallas Kropp & Hälsa i Aftonbladet, samt Mat och motion i Må Bra. Titlarna på de särskilda bilagorna där begreppet övervikt frekvent förekommer understryker vår tes att definiera ovanstående termer som centrala. Materialet belyser även scenarion som skulle kunna vara tänkbara om individen bortser från generella kost- och motionsråd. Begreppet risker synes tätt förknippat med hälsa, inte minst med tanke på att det finns mätinstrument som ganska tydligt kan signalera om den enskilde antas befinna sig i någon form av normativ riskzon. Materialet tycks inte bara vända sig till individer med övervikt, utan även till normalviktiga. För båda dessa grupper målas skrämselfpropaganda upp som sedelärande historier och moraliska exempel. Utifrån dessa grunder har vi identifierat termerna 'kost och motion', 'komma i form', 'risker' och 'skrämselfpropaganda' som element konstituerande för nodalpunkten hälsa. Den betoning av kostens och motionens betydelse samt den förmodade relevansen av att vara i form som presenteras i materialet anser vi tyder på att dessa element ligger nära en fastlåsning till moment.

5.2 Tilltal

Vi kommer i vår fortsatta framställning att ta fasta på det tilltal till läsaren som vi uppfattat förmedlas genom materialet. Som vi tidigare nämnt i vårt metodkapitel har vi i den här delen av vår analys utgått från textmaterial i båda tidningarna, men har även inkluderat vissa bilder och omslag från Må Bra.

Tilltal till läsaren kan i följande avsnitt likställas med det diskursanalytiska begreppet interpellering av subjektet, där alltså diskursen på ett symboliskt sätt kallar på subjektet. Vi kommer att närmare studera de konsekvenser vi kan se att olika former av tilltal kan

ha i form av exkludering och osynliggörande. Senare i detta avsnitt redogör vi även för de tre subjektpositioner som vi kunnat urskilja genom vårt empiriska material.

5.2.1 Exkludering

Gramsci talar om makten som något dynamiskt, något som ständigt omprövas och är i rörelse. Dock betonar han även det internaliserade förtryck som fortgår genom hegemoniprocessen. Vi tror att vårt empiriska material kan bidra till underhållande av stereotypa föreställningar om exempelvis överviktiga genom att en förskönande bild av smalhet som fenomen och önskvärt tillstånd ständigt presenteras. Genom upprätthållandet av smalhetsidealet och stigmatiseringen av den överviktige, som båda mycket sällan ifrågasätts inom vårt material, utläser vi ett hegemoniskt förtryck. Genom texter med uppmaningar och konkreta råd gällande viktminskning, samt genom det bildmaterial som förekommer underhålls rådande ideal. Beträffande bilderna föreställer de oftast unga, vita, smala kvinnor, vilket vi uppfattar förmedlar ett ideal, med grund i deras frekventa förekomst. Ett undantag är de bilder som föreställer äldre, smala, vita kvinnor som är reportrar, experter eller andra som personligen har med det producerade materialet att göra. Ett annat undantag är de bilder som ingår i de före- och efterreportage som beskriver en läsares viktminskning. Här presenteras dock den intervjuade dels med en 'före'-bild och dels med en 'efter'-bild som är tagen i samband med en så kallad 'make-over'. Skillnaden är slående mellan de olika bildernas kvalitet. De förstnämnda bilderna utgörs av privata fotografier, medan de senare är tagna i en professionell studio av tidningens egna fotografer. Vår föreställning är att de ideal och budskap som reproduceras genom vårt material kan resultera i en implicit acceptans hos människor med övervikt om sig själva som icke tillhöriga normen.

Vi reagerar även inför det faktum att det endast är kvinnor som lyfts fram på bilderna såväl som i texterna. Aldrig kommer en man till tals om sin lyckade viktminskning. De män som förekommer i vårt material är sådana som är publikt kända av andra anledningar, män som innehar extrem övervikt eller rentav har avlidit till följd av sin övervikt. Frånvaron av män som figurerar alternativt tilltalas i artiklar som rör

viktminskningsfrågor samt den överexponering av kvinnor som finns i materialet, återkommer vi till i vår slutdiskussion.

5.2.2 Osynliggörande

Vi har funnit att begreppet osynliggörande från Black feminism-teoretikerna är av vikt för att förstå delar av vårt material. Det framstår för oss som att en etnocentrism, med betoning på svenskhet, genomsyrar materialet då referenser till 'typiskt svenska' traditioner och företeelser är vanliga. Många gånger verkar det som att tidningarna förutsätter en identitet där läsaren deltar i föreställningar om ett svenskt kulturliv, exempelvis:

"Hur gick det med föresatserna inför julmaten?" (Må Bra nr 1 2006a)

"Bjuden på bröllop i pingst? Stramar klänningen i sömmarna?" (AB, 2006-04-04)

Dessa citat anser vi vara representativa för materialet och tycker oss därför kunna styrka tesen om ett osynliggörande av människor och sätt att leva som faller utanför denna norm av föreställd svenskhet. Materialets budskap tycks inte vara att direkt och medvetet utesluta vissa traditioner i den mening att de behandlar andra traditioner i nedsättande ordalag, men vi uppfattar ett osynliggörande genom att inte alls förutsätta någon annan identitet än den vi redogjort för ovan. Vi menar att detta kan ha konsekvenser för vem som kan uppleva sig tilltalad av diskursen och vem som inte gör det. Genom att bara lyfta vissa grupperns erfarenheter kan diskursen bidra till att underbygga stereotypa föreställningar om olika grupper hos den presumtive läsaren. I liknande förtäckta ordalag utläser vi också att den förutsatta identiteten är den av en kvinna, då det som ovan talas om en klänning som stramar i sömmarna, eller vikten av att komma i bikinin till semestern. Här ser vi hur både en föreställning om genus och etnicitet genom texterna förmedlas, men också en särskild form av kvinnlighet, nämligen den där företeelser som att komma i klänningen eller bikinin är eftersträvansvärda mål.

Ett annat drag av etnocentrismen och annanheten som förmedlas genom artiklarna menar vi är den exotisering som förekommer.

"Håll dig smal. I alla fall om du är flygvärdinna på Indian Airlines. Flygbolaget har ställt ett ultimatum till en av sina flygvärdinnor som var överviktig: gå ned i vikt eller börja jobba på marken." (AB, 2006-05-24)

Vår uppfattning är den att man i sin beskrivning av denna händelse uttalat förvandlar nyheten till en humoristisk anekdot där andra folkslag framställs som annorlunda och lite egendom-liga. Ett flertal gånger presenteras berättelser i vårt material på liknande sätt: det som uppfattas som annorlunda exotiseras och generaliseras kring och artikeln lägger tonvikt vid den etniska skillnaden, snarare än nyheten i sig.

"Yohanna vill följa spanjorskornas stil med höga klackar och glittrande accessoarer." (Må Bra nr 11 2006a)

Citatet ovan vittnar även det om generaliserande föreställningar om andra nationaliteter. Yohanna, som presenteras i den citerade artikeln, är en svenska som bor på Kanarieöarna och som efter en viktminskning erhållit en makeover. I reportaget tycks tidningen ta fasta på hennes nya hemland och låter detta ligga till grund för hennes nya stil. Vi erfar utifrån detta att man reproducerar föreställningar om andra nationaliteter, i det här fallet gällande spanjorskors önskemål om höga klackar och glittrande accessoarer. Genom att dra alla över en kam på detta sätt menar vi att föga hänsyn tas till andra delar av identiteten än just den nationella tillhörigheten.

Ett annat osynliggörande som vi funnit förekommer i materialet är den heteronormativitet som lyser igenom. Flertalet gånger refereras i Må Bra till en parrelation där den ena parten är man och den andra är kvinna, som exempel:

"Det blir lättare om din partner äter samma mat som du. Gör dubbel sats till honom /.../ om inte han också behöver gå ner i vikt." (Må Bra nr 11 2006a)

Vi finner aldrig att man talar om andra relationsbildningar än denna, vilket vi anser utgör ett osynliggörande av exempelvis HBT-personer och andra sätt att leva tillsammans. På ett ställe presenteras Carina, som genom en kostomläggning uppnått en bättre hälsa, som sambo med väninnan Ingegerd (Må Bra nr 8 2006a). I artikeln återges hur Ingegerd när Carina var sjuk fick ta ansvar för samtligt hushållsarbete och hur Carina då hon mådde bättre tjatat på Ingegerd om att de skulle skaffa hund. Det sätt på vilket interaktionen dem

emellan beskrivs påminner om det sätt en kärleksrelation traditionellt skildras i liknande artiklar, även om ordet väninna figurerar på mer än ett ställe. Utan att ha någon möjlighet att veta huruvida Carina och Ingegerd valt denna livssituation baserat på en relation som vänner eller partners får vi intrycket av att Må Bra vill förmedla det tidigare.

Vi finner även en norm närvarande inom vårt material som förutsätter traditionellt familjeliv bestående av konstellationen föräldrar och barn. Det talas upprepade gånger om att förvärva vardagsmotion genom att aktivera sig med sina barn:

"Hitta på något aktivt med barnen-bygg fästningar och ha snöbollskrig, åk pulka" (AB, 2006-02-12)

Detta budskap finns representerat i båda tidningarna (ex. Må Bra nr 2 2006d). Denna betoning på familjeliv anser vi utgör ett osynliggörande av andra levnadsformer, exempelvis parrelationer utan barn, kollektivboende eller ensamstående hushåll.

Normaliseringsambitionen inom diskursen synes oss påtaglig även beträffande materialets föreställningar om funktionsförmåga hos den presumtive läsaren. Betoningen av att en förbättrad hälsa kan förvärfvas genom viktnedgång är genomgående. Bristande hänsyn tas till individer med någon form av kronisk fysisk eller psykisk nedsättning, som med stor säkerhet inte skulle kunna få bättre hälsostatus på alla områden endast genom en lyckad viktminskning. Detta finns inte heller helt uttalat i materialet, men genom de tips och råd gällande metoder för viktminskning som presenteras anser vi att ett osynliggörande av människor med någon form av funktionshinder indirekt förmedlas. Exempelvis uppmuntrar artiklarna sina läsare att investera i en stegräknare eller motionera genom promenader, vilket kan upplevas otillgängligt för den som saknar förmåga att gå. Därtill reagerar vi inför det faktum att materialet inte heller beaktar de effekter en medicinering kan innebära för den enskildes viktstatus (ex. Må Bra nr 11 2006c). Istället relateras all viktuppgång till vad som beskrivs vara osunda vanor med åsytning på ett överdimensionerat kaloriintag.

I vårt empiriska material presenteras ofta ett förhållningssätt som förutsätter att den presumtive läsaren besitter vissa ekonomiska resurser. Det talas om vikten av ekono-

miska investeringar för att bättre uppnå en lyckad viktminskning och förvärva önskvärd figur. Exempelvis ges ofta tips om införskaffande av stegräknare, bra promenadskor eller hemmagym (ex. AB, 2006-01-08). Ofta ser vi dessa resonemang i samband med råd gällande träningsmetoder:

"Ont om tid och svårt att komma iväg till gymmet? Pröva cirkelträning. Det ger dig kanonform och finare figur fort - utan att du måste lämna hemmet!" (Må Bra nr 9 2006b)

I artikeln presenteras redskap vilka beskrivs som nödvändiga och vilkas sammanlagda kostnad uppgår till 2204 kronor. Vi menar att artikeln med sådana ordalag tillskriver sin tilltänkte läsare en viss identitet, nämligen en sådan där liknande investeringar är möjliga att göra för en viktnedgångs skull. Därtill noterar vi att det som artikeln beskriver som ett hinder för att komma till gymmet är en tidsbrist, vilket kanske inte är fallet för någon som exempelvis är arbetslös eller sjukskriven. Vi tolkar detta som en form av tilltal till medelklassen, i ovanstående citat framförallt med anseende på just ekonomiska resurser, men även som i nedanstående citat där en viss livsstil förutsätts:

"Här är fem tips på hur man gör av med kalorier-utan att ens behöva gå i närheten av gymmet. 1. Gå mer. Parkera bilen lite längre bort på parkeringsplatsen eller, ännu hellre, ta bussen så får du motion till och från hållplatsen. Skippa internmejl och ta en promenad bort till kollegan istället. Köp en stegräknare. /.../ Stå och jobba om det går /.../ Och när det blir dags att klippa gräset: låt åkgräsklipparen stå och använd en klippare som du skjuter på själv." (AB, 2006-02-12)

Citatet vittnar om en föreställning om hur den tilltänkte läsarens vardag ser ut; det finns en bil som man kan välja att inte nyttja, arbetsplatsen är en kontorsmiljö där det förmodligen finns förutsättningar att välja arbetsställning. Det förutsätts även att det finns en gräsmatta som läsaren äger och har ansvar för att hålla efter, förslagsvis enligt artikeln med hushållets åkgräsklippare. Genom dessa beskrivningar (vilka vi finner vara representativa för materialet) anser vi att artiklarna tillskriver sin tilltänkte läsare en förutsatt identitet tillhörande medelklassen. Konsekvensen av detta är således ett osynliggörande av människor utan tillgång till dessa ekonomiska resurser eller utan möjlighet att anamma en sådan livsstil som beskrivs ovan, något vi förstår i termer av klass.

Vi är medvetna om att det i denna del av vår uppsats kan ha framstått som att vi endast förstår vårt material utifrån enskilda förtrycksmekanismer för sig, något som är kontraindikativt mot det intersektionella perspektivet. Vi har dock efter bästa förmåga genom teorikapitel och analysdel sökt understryka vikten av förståelse av att makten alltid verkar på komplexa sätt och på olika plan samtidigt i en växelverkan. Det är vår förståelse att ett osynliggörande på grund av etnicitet kan få olika konsekvenser, exempelvis beroende på köns- och klasstillhörighet.

5.2.3 Tilltalets konstruktion av ett ideal

Vi kan utifrån våra iakttagelser i de tidigare två avsnitten se hur ett ideal konstrueras utifrån mekanismer av exkludering och osynliggörande. Genom att förutsätta läsaren som innehavare av särskilda attribut eller en särskild social position, som vi ovan ämnat styrka att de tidningar vi studerat gör, konstrueras en särskild form av individ som passar in på tilltalet. Denna idealindivid menar vi utgörs av en kvinna som är svensk (förmodligen vit), heterosexuell, lever i en parrelation och har barn. Hon är dessutom ganska ung, frisk och utan funktionshinder och besitter tillräckliga ekonomiska resurser för att relativt obehindrat kunna konsumera. Därtill har hon en plats på arbetsmarknaden med ett yrke som traditionellt kan tillskrivas medelklassen och kanske är hon rentav bosatt i en bostad med egen gräsmatta. Vi vill betona att detta endast är en bild formad av de budskap som presenteras i vårt empiriska material, inte en bild med vilken samtliga läsare kan identifiera sig. Detta är just vår poäng med att redogöra för de exkluderande och osynliggörande processer som vi kunnat urskilja i vårt empiriska material, ibland var för sig och ibland samtidigt.

5.2.4 Subjektpositioner

Vi kommer i den återstående analysen applicera det diskursanalytiska begreppet subjektpositioner på vårt material. Utifrån vad vi konstaterat tidigare under rubriken tilltal har vi kunnat identifiera tre olika subjektpositioner, vilka vi redogör för nedan. Vi ser att två av subjektpositionerna är sådana som primärt är aktuella för kvinnor, medan den tredje möjligen även kan inkludera män. I resterande framställning använder vi begreppet

subjekt i den diskursanalytiska meningen, nämligen som den del av identiteten som interpelleras av den aktuella diskursen (se kapitel 3.1).

Lätt överviktig med vilja att förändra

Den första subjektposition vi identifierat handlar om subjektet som har några kilos övervikt och som önskar avlägsna dessa. Artiklar som riktar sig till dessa subjekt betonar ofta möjligheten att bli smal på kort tid:

"Supermotionen förvandlar din kropp på 6 veckor" (Må Bra, nr 5 2006b)

Av detta utläser vi att dessa artiklar inte talar till subjekt med grav övervikt, då det för en sådan individ inte kan anses rimligt att omforma sitt kroppsomfång till den grad att denne kan betecknas som smal på så kort tid. De som uttalar sig i dessa artiklar är ofta någon form av experter på områden relaterade till hälsa, kost och träning.

"Bli smal till midsommar /.../ Kropp & Hälsa [har] tillsammans med Viktklubbs experter satt ihop en 7-veckorsplan som ska få dig att tappa ett kilo i veckan fram till midsommar, alltså hela 7 kilo!" (AB, 2006-05-01)

Med hänsyn till citat liknande det ovan utläser vi att den tilltänkta läsaren genom interpelleringen av dessa artiklars budskap ska finna motivation att förändra sitt kroppsomfång. Primärt utgörs det tilltänkta subjektet av en kvinna, vilket styrks genom tal om att exempelvis komma i en för trång klänning (ex. AB 2006-04-04). De artiklar som interPELLERAR denna subjektposition kännetecknas av ett tilltal likt det vi beskrivit tidigare (se kap. 5.2.3), nämligen det som riktar sig till en svensk, vit kvinna för vilken skönhet upplevs vara viktigt.

Fettot som frossar

Nästa subjektposition har vi valt att omnämna 'fettot som frossar'. Denna utkristalliserar tydligast genom beskrivningar av tidigare överviktigas vittnesbörd om den livsstil de var en del av som överviktiga. I dessa sammanhang tillskrivs positionen ofta egenskaper som dåligt självförtroende, dålig hälsa och bristande företagsamhet:

"Jag åt massor av godis varje dag. /.../ Jag isolerade mig och satt hemma i soffan och bara åt /.../ Idag är livet helt annorlunda." (Må Bra, nr 2 2006e)

Syftet med att formulera interpellationen på detta vis uppfattar vi är dels att uppmärksamma det tilltänkta subjektet på den destruktiva livsstil det påstådda frosseriet utgör, men även att söka uppmana till en form av uppvaknande. Talet i citatet ovan om att livet är helt annorlunda sedan den lyckade viktminskningen ägt rum framställer ett budskap om att hoppet inte är ute. Vår uppfattning är även här att subjektpositionen är utformad med en kvinna som tilltänkt mall, då de intervjupersoner som får uttala sig i detta sammanhang i stort sett i samtliga reportage är kvinnor.

Allmänhet - de som riskerar/fruktar att bli tjockare

Slutligen har vi utifrån vårt material identifierat den sista subjektpositionen, vilken vi omnämner 'allmänheten'. Här tycks materialet ha till syfte att skrämna alternativt uppmärksamma de tilltänkta subjekten på den risk de potentiellt löper att bli överviktiga. Artiklarna presenterar ofta nya forskningsrön gällande övervikt och förmedlar utifrån dessa rön budskap vilka manar till en eftertänksamhet och en medvetenhet gällande den egna kroppsstorleken. Rönen strider emellanåt mot varandra, exempelvis inom diskussionen kring BMI och begreppets relevans för hälsovådlig övervikt (ex. AB, 2006-01-02 eller AB, 2006-02-06). Det framstår för oss som om man vill vända sig till en allmänhet och nära sig på dennas rädsla för att erhålla övervikt, till stor del beroende på de uppmålade risker som detta kan utgöra för hälsa och utseende:

"Studien /.../ var helt inriktad på så kallat buk fett hos kvinnor. -Det är det vanligaste och farligaste problemet hos kvinnor som börjar komma upp i åren, säger hjärtskirurgen Tracy Stevens till AP. -Det sätter sig runt organen och är en bidragande orsak till hjärtsjukdomar." (AB, 2006-03-08)

Därtill fokuserar man ibland särskilt på läsare som tillägnar sig mycket fysisk aktivitet med ett syfte att behålla kroppen i form. I materialet är ofta bildspråket framträdande. Tal om en mage som hänger över byxlinningen (ex. AB, 2006-05-14) eller notiser om extremt överviktigas koncentrerade buk fett (ex. AB, 2006-03-18) tycks ha till syfte att måla upp bilder för läsarens inre öga och utifrån detta inpränta en aversion mot sådant leverne. Artiklarna med fokus på allmänheten uppvisar inte ett lika tydligt fokus mot

kvinnor som exklusiv målgrupp som de två övriga subjektpositionerna och förekommer mer frekvent i Aftonbladet än i Må Bra.

Sammanfattning av subjektpositioner

Vad vi sammanfattningsvis kan utläsa från vårt material beträffande subjektpositioner är att oavsett det tilltalade subjektets nuvarande kroppsform förutsätts det att samtliga läsare är missnöjda med något. Upprepade gånger förekommer tips om kläder som framhäver respektive döljer önskade eller oönskade drag hos den enskilde:

"Omlott är för många den ultimata figurfixaren, som både framhäver och trollar bort på samma gång." (Må Bra nr 3 2006b)

I materialet vänder man sig inte direkt till läsare som inte aktivt underhåller sin självmedvetenhet beträffande kroppen eller är ovilliga att förändra den. Vi är medvetna om att vårt material uppkommit i en västvärldskontext med de rådande ideal som förekommer i ett sådant sammanhang och tycker oss se att artiklarna är färgade av detta. Här ser vi paralleller till Grogan (1999) och hennes resonemang kring västvärldens smalhetsideal och den negativt präglade kroppsuppfattning som dominerar i vår del av världen. Även med subjektpositioner som primärt fokus utgör begreppet förändring även här är ett centralt begrepp. Oavsett kroppsomfång uppmanas läsaren att kritiskt granska sin egen kropp och reflektera kring behovet av att justera den. Sandberg (2004) återfinner liknande fenomen i sin studie och lägger märke till hur tidningarna samtidigt med denna uppmaning till granskning av kroppen även erbjuder en lösning på problemet genom att återge tips och metoder för viktnedgång. Sandberg menar att tidningarna på detta sätt både skapar en efterfrågan och besvarar den.

6 Slutdiskussion

Utifrån den analys vi här genomfört är det många tankar som väckts hos oss beträffande medias rapportering kring övervikt. Vi vill hävda att övervikt kan förstås som en grund för förtryck, precis som kön, 'ras'/etnicitet, sexualitet, klass och/eller funktionshinder. Vi anser oss ha styrkt detta genom att vi har sett att de teorier med ursprung i exempelvis Black feminism eller Tillys teorier, som ursprungligen utvecklats för att förstå olika former av förtryck, med lätthet kunnat appliceras på hur överviktiga representeras i vårt material. Den överviktige framställs som en avvikare från normen som tillskrivs andra, mindre önskvärda, attribut än den normalviktige. Vi föreställer oss att om det är så att den enskilde upplevs som avvikare i flera avseenden kan detta innebära en förstärkt stigmatisering. Vi menar att övervikt tillskrivs olika betydelser beroende på vem det är som bär på den, övervikt på före detta statsminister Göran Persson betraktas sannolikt annorlunda än övervikt på någon av de icke sedan tidigare kända deltagarna i tv-programmet "Du är vad du äter" eller "Ricki Lake". Förutom hur denna kropps-konstitution betraktas av andra tror vi att den också betyder olika saker för den enskilde individen, beroende på dennes livssituation samt därtill hörande symboliska och materiella resurser. Vi föreställer oss att innehavandet av en kropp som är smal och därmed ryms inom det önskvärda får ett större relativt värde för någon som i övrigt lider brist på resurser; en rätt formad kropp kan i sig vara en viktig resurs för att uppnå en högre status.

I vårt material ser vi hur de nuvarande överviktiga lyser med sin frånvaro, förutom i stereotypa ordalag där det snarare talas om en bild än en faktisk person. Dessa bilder förmedlas av skildringar av tidigare överviktigas vittnesmål om sitt tidigare liv, eller rentav person, men även av personer som betecknas som extremt överviktiga varvid vikten i sig snarare än personen blir intressant. Det är just det vi anser är kärnan i resonemangen kring övervikt och det utrymme överviktiga personer ges, eller snarare inte ges. Vi tror att denna brist på alternativa representationer av överviktiga resulterar i en reproducering av dessa ganska ensidiga föreställningar om överviktiga personer. Vi undrar också vad detta sätt att framställa överviktiga får för konsekvenser för de

(överviktiga) personer som inte känner igen sig i dessa representationer. De två alternativ vi ser som möjliga är antingen avståndstagande eller en anpassning där enskilda personers identitet och beteendemönster färgas och påverkas av de föreställningar som förmedlas. Vi tror att det senare kan ligga nära tillhands eftersom människor i allmänhet finner en trygghet i identifikation och i att uppleva sig tilltalade. Förutom detta tror vi även att det upplevda tilltalet kan förmedla hopp eftersom den stereotypa representationen nästan alltid förekommer i direkt närhet med viktminskningsmetoder eller -tips, som i sin tur är anpassade till stereotypen. Genom att identifiera sig med bilderna öppnas alltså samtidigt en väg till en möjlig lösning för den som önskar förändring av sitt kroppsfång.

Som vi flera gånger har betonat finner vi förändring vara ett absolut nyckelord i detta sammanhang. Övervikt beskrivs i förutsatta ordalag som något som är icke-statiskt och icke önskvärt. Det förutsätts att den överviktige har en strävan att förändra sitt kroppsfång i form av en viktnedgång, vilket vi tidigare redogjort för, men även att ett moraliskt ansvar läggs i detta. Förändringen i sig framställs vara porten till många lösta bekymmer, och såväl förbättrad hälsa som större attraktionskraft presenteras som positiva effekter av den. Vi uppfattar att artikelförfattarna ofta talar om vikten av god hälsa och viktminskning som en bra väg dit, vilket kan vara svårt att argumentera emot, då hälsa generellt betraktas som något önskvärt, då den nästan per definition innebär ett ökat välbefinnande och ett längre liv. Det vi kan utläsa av de budskap som presenteras är att trots den belysning av hälsoaspekten som sker i vårt material, är det ändå utseendet som verkligen är det centrala. Den utsida som är uppenbar för omvärlden och ofta utgör grund för människors första bedömning upplever vi vara förtäckt viktig i detta sammanhang.

Vi hade som intention att söka göra en analys där intersektionalitet skulle utgöra en viktig del. Detta visade sig vara en svårare process än vi hade föreställt oss, då mycket av det som vi personligen tyckte att vi erfor vara exkluderande eller stigmatiserande i materialet var svårt att belägga och mer låg och grodde som en magkänsla i oss. Vi har under hela vår analysprocess diskuterat sinsemellan hur djärva vi ska våga vara när vi drar slutsatser om det som bara sägs mellan raderna. Vi har valt att lägga oss på en mer försiktig linje

och är medvetna om att detta kan ha resulterat i att vi förbisett budskap och värderingar som skulle kunna vara av relevans. Samtidigt inser vi att denna magkänsla vi burit med oss också säger något om förtrycksprocesser, då det ofta är så förtryck erfars av de förtryckta och att förtryck oftare består i det som utelämnas än det som uttrycks explicit. Något vi dock inte tvekar att hävda är att övervikt generellt behandlas som ett problem som berör kvinnor, något som även Sandberg (2004) betonar. Tidningarna svämmar över med vittnesmål från kvinnor som framställs överlyckliga över att ha besegrat sin övervikt och män blir så gott som osynliga i diskursen. Vi tror att detta kan få dubbla konsekvenser. Å ena sidan kan pressen öka på kvinnor att omvandla sin kropp på det sätt att den anses vara normativt vacker och å andra sidan lämnas inget utrymme för män med intresse för viktminskningsfrågor.

Vi tror att de åsikter och tolkningar en individ gör i åtminstone en viss utsträckning påverkas av dennes erfarenheter och position i samhället. Vi är medvetna om att våra erfarenheter av att vara vita kvinnor i ett välfärdsland, båda med rötter i arbetarklassen men som genom en akademisk utbildning gjort en klassresa, påverkar vårt sätt att tolka materialet och att analysen säkerligen sett annorlunda ut om den genomförts av människor med annorlunda bakgrund än vår.

Avslutningsvis vill vi anföra vår upplevelse av styrkan i diskursen. Vi har som akademiker med avsikt att kritiskt granska dessa tidningar försökt använda kritiska glasögon då vi tog oss an vårt material. Vi hyste dessutom en viss aversion mot såväl kvällspressens rapportering kring övervikt, samt mot livsstilsmagasinet såsom Må Bra. Detta till trots fann vi oss ganska snart ta till oss de budskap och tips som förmedlas i artiklarna. Vi kom på oss själva att ibland ta promenader före frukost, välja att knäpa på morotsstavar och blomkålsbuketter framför kaloririka alternativ och att sinsemellan prata lite skämtsamt om att vi skulle unna oss lite 'bus och slarv' när vi handlade sötsaker. Följaktligen har alltså materialet haft stor genomslagskraft på oss, och det är inte svårt att tänka sig att genomslagskraften är betydligt större för läsare som närmar sig materialet utan denna kritiska inställning. Med detta perspektiv är det lätt att förstå hur det kan uppkomma en hel bransch kring viktminskningsfrågor som livnär sig på människor som

lär sig att vara missnöjda med sina kroppar. Den makt som media som aktör har tagit sig, i samhället i allmänhet och för vår uppsats fokusområde övervikt i synnerhet, tror vi får konsekvenser både för oss som enskilda socialarbetare och vår syn på de klienter vi möter, men även för den enskilde klientens syn på sig själv. Då ett smalhetsideal ständigt reproduceras i mediala budskap och interaktioner mellan människor påverkar detta mötet mellan socialarbetare och klient i någon riktning. Vi menar att det gäller att vara observant på egna attityder eller underliggande fördomar utifrån stereotypa budskap, för att undvika stigmatisering och därmed förstärka avståndet mellan bilden av smalhetsidealet och den överviktige.

7 Litteraturförteckning

Aftonbladet (2007) "Nordens största tidning alltid på läsarnas sida" (elektronisk), Aftonbladets hemsida <<http://koncernen.aftonbladet.se/tidningen/>> (2007-05-25)

Dean, Mitchell (1999) *Governmentality - Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE Publications Ltd.

De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet - Kritiska reflektioner över o(jäm)likhetens landskap*. Malmö: Liber AB

De los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) (2002) *Maktens (o)lika förklädnader - Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Bokförlaget Atlas

Grogan, Sarah (1999) *Body Image - Understanding body dissatisfaction in men, women and children*. London: Routledge

Lykke, Nina (2003) Intersektionalitet - ett användbart begrepp för genusforskningen. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 1 2003, sid. 47-56

Sandberg, Helena (2004) *Medier & fetma - en analys av vikt*. Lund: Lunds universitet, Sociologiska institutionen

Villadsen, Kaspar (2006) "Forord til den danske udgave". I Dean, Mitchell *Governmentality - Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg C: Forlaget Sociologi, Samfundslitteratur

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

7.1 Källförteckning

Aftonbladet:

AB (2006-01-02). *Lite övervikt skadar inte*. Jens Kärrman

AB (2006-01-08). *Gå ner med Söndags GI-expert - Snabbtest: Är du Turbo eller Komfort?*

AB (2006-01-20). *Manuel väger som en hel bil*. Per Bjurman.

AB (2006-01-31). *Tappa 10 kilo för gott*. Ann-Cathrine Björnör Carlsson

AB (2006-02-06). *200000 har dold diabetes - Ulla, 68, efter diagnosen: Äntligen tog min trötthet slut*. Per-Iwar Sohlström

AB (2006-02-10). *Vi luras att äta fel fett*. Lars-Erik Litsfeldt

AB (2006-02-12) *Kvinnan-det starka könet*. Eva Buskas

AB (2006-02-24). *Rasa i vikt med Medelhavsmat*. Åke Malm

AB (2006-03-07). *"Jag började äta frukost och gick ner 13 kilo"* Ammi Bohlin

AB (2006-03-08). *Fixa platt mage - med styrketräning*. Per Bjurman

AB (2006-03-18). *Skar bort 60 kilo mage - Operation räddade hennes liv*. Eva Buskas

AB (2006-03-26). *Godisråtta till storlek 38*.

AB (2006-04-04). *"Vi tappade 11 kilo med pulver"*. Ulrika Lundberg

AB (2006-04-08). *"Ingen lyssnar på överviktiga" - Hanne Kjöllner gör uppror mot bilden av tjocka i sin bok*. Cecilia Gustavsson

AB (2006-04-23a). *Brittiska tonåringar för tjocka*. Jens Kärrman

AB (2006-04-23b). *Så vinner du - Lär av elitidrottarna - börja med att träna mentalt*. Erika Scott

AB (2006-05-01). *Bli smal till midsommar - Viktklubbsexperterna hjälper dig hitta DIN viktprofil*. Ammi Bohlin & Lisa Kjellsson

AB (2006-05-14). *Hon tränar stjärnorna - Skånska Tanja ger dig ny kraft på 10 dagar!* Robert Andersson

AB (2006-05-15). *Smal och snygg - snabbt*. Kerstin Nilsson

AB (2006-05-21). *Gå ner 5 kilo på 5 veckor*. Sara Milstead

AB (2006-05-24). *Flygbanta på 45 dagar*.

AB (2006-06-15). *Är du en rökande, överviktig, medelålders man?* Jill Sjölund

AB (2006-06-18). *Blad - bra för buken.*

Må Bra:

Må Bra (nr 1 2006a). *Din egen viktcoach: Vad är det som triggar igång frosseriet?* Marie Tegnér

Må Bra (nr 1 2006b). *Maten jag mår bra av: Nu slipper jag ha ont i ryggen!* Anna Carsall

Må Bra (nr 2 2006e). *Må bra tema: Jag blev fri från mitt sockerberoende - och gick ner 37 kilo!* Katrin Trysell

Må Bra (nr 2 2006a). *Min fantastiska förvandling: Jag fyllde kylan med goda nyttigheter - och gick ner 35 kilo!* Anna Carsall

Må Bra (nr 2 2006c). *Din egen viktcoach: Bra med goda vanor som ung.* Marie Tegnér

Må Bra (nr 2 2006d). *Kom igång med MinutMotion!* Petra Görlinge

Må Bra (nr 2 2006b). *Maten jag mår bra av: Nu slipper jag min diabetesmedicin!* Bianca Barck

Må Bra (nr 3 2006a). *Nytt läkemedel hjälpte Inger att minska i vikt!* Eva Nordin

Må Bra (nr 3 2006b). *Min fantastiska förvandling: Camilla gick ner 19 kilo: Jag tänkte mig smal!* Bianca Barck

Må Bra (nr 4 2006a). *Din egen viktcoach: Med en bra grund kan man kosta på sig lite slarv...* Marie Tegnér

Må Bra (nr 5 2006b). *Din personliga tränare: Supermotionen förvandlar din kropp på 6 veckor.* Katarina Woxnerud

Må Bra (nr 5 2006a). *Din egen viktcoach: Rynkor ger karaktär åt vårt utseende!* Marie Tegnér

Må Bra (nr 7 2006a). *Min fantastiska förvandling: När jag förstod varför jag tröståt kunde jag sluta.* Anna Carsall

Må Bra (nr 7 2006b). *Din egen viktcoach: Allt är bättre än sofflocket!* Marie Tegnér

Må Bra (nr 7 2006c). *Maten jag mår bra av: Astman & halsbrännan försvann!* Anna Carsall

Må Bra (nr 8 2006b). *Bästa råden när magen krånglar: Varför sitter övervikten på magen?* Gunilla Hasselgren

Må Bra (nr 8 2006a). *Maten jag mår bra av: Jag fick ett nytt liv med ny mat!* Vivvi Toikkanen

Må Bra (nr 9 2006a). *Ut och gå!* Inger Ridström

Må Bra (nr 9 2006b). *Ner 3 kilo på 3 veckor.* Katarina Woxnerud & Eva Boho

Må Bra (nr 10 2006a). *Min fantastiska förvandling: Sara gick ner 49 kilo.* Vivvi Toikkanen

Må Bra (nr 11 2006a). *Min fantastiska förvandling: Yohanna, 33 år: att det var så lätt att gå ner 16 kilo!* Anna Carsall

Må Bra (nr 11 2006b). *Din egen viktcoach: Man måste få slarva lite, annars blir det tråkigt!* Marie Tegnér

Må Bra (nr 11 2006c). *Din egen viktcoach: Övervikt som biverkning, vad gör man?* Marie Tegnér

Må Bra (nr 12 2006a). *Min fantastiska förvandling: Malin, 30 år: Jag promenerade bort 38 kilo!* Vivvi Toikkanen